

EEN NIEUW BEGIN EEN OPEN EINDE

De reïntegratie van individueel gedemobiliseerde strijders in Colombia

EEN NIEUW BEGIN **EEN OPEN EINDE**

De reïntegratie van individueel gedemobiliseerde strijders in Colombia

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
Doelstelling en methodologie van het onderzoek	8
Vraaggesprekken	
Vertrouwen	
Veiligheid	
Demobilisatie en reïntegratie in Colombia	13
Demobilisatieprocessen in Colombia (1990-2006)	
Het collectieve demobilisatie proces 2002-2006	
Het individuele demobilisatie proces 2002-2006	
Het juridisch kader voor het individuele demobilisatie proces	
De eerste fase van het programma voor individuele demobilisatie	
De tweede fase van het programma voor individuele demobilisatie	
Sluiting herbergen	
Minderjarigen	
Nederlandse betrokkenheid bij het individuele demobilisatie proces	
Recidivecijfers van het individuele en collectieve demobilisatieproces	
De wittebroodsweken	23
De vlucht	
“Rasking ball”	
Veiligheid	
Littekens op lichaam en ziel	29
Gedragsskenmerken	
Psychische klachten en aandoeningen	
Lichamelijke klachten en aandoeningen	
Medische zorg	
De medische zorg na december 2005	
Inburgeren	35
Provincialen in Bogotá	
Het stadse leven	
Het familieleven: hooggespannen verwachtingen	
Nieuwe burens	
Democraten in hart en nieren?	

Onderwijs op maat?	41
De uitgangspositie	
De ‘inburgeringscursus’	
Voormalig strijders in de schoolbanken	
De studiekeuze	
Gevolgdde leertrajecten binnen het overheidsprogramma	
Vakopleidingen	
Onderwijs op maat?	
Klaar voor de toekomst?	
De overdonderende wereld	47
Het leven na de wittebroodsweken	
De stad of het platteland	
Het productieve project	
Zorgen over de toekomst	
“Aan wie moet ik vergeving vragen?” -Over schuld, boete en verzoening	53
Schuldgevoelens	
Verzoening en genoegdoening	
Medellín	
Comisión Nacional de Reparación y Reconciliación	
Samenvatting	56
Apathie en verveling	
Inburgeren	
Psychosociale situatie	
Opleiding en werk	
De overdonderde wereld	
Verzoening	
Aanbevelingen	59
Verklarende woordenlijst	62

Voorwoord

“Vanaf het moment dat je toetreedt, verlies je je vrijheid en voer je slechts orders uit. Als ze je hebben geaccepteerd, kom je niet meer weg, tenzij je een arm of been mist en niet meer tot nut bent. Op een zeker moment denk je: Waar ben ik aan begonnen?”

Pax Christi kwam in contact met Roberto Dina, die deserteerde uit de gewapende groep waar hij sinds zijn veertiende jaar bij had gevochten. Zijn verhaal bleek representatief te zijn voor ex-strijders die op individuele basis, dus uit eigen beweging, de paramilitairen of de guerrilla verlieten.

In december 2004 werd langzaam maar zeker zichtbaar welke omvang dit individuele demobilisatieproces zou gaan aannemen. Sinds 2002, traden meer dan 10.000 voormalig strijders toe tot het overheidsprogramma voor individuele demobilisatie en reïntegratie.

Er bestond in die periode weinig informatie over het verloop van het proces. De overheid gaf alleen algemene gegevens vrij. De aandacht van de media ging voornamelijk uit naar het collectieve demobilisatieproces van de AUC. Ook de betrokkenheid van maatschappelijke organisaties en de internationale gemeenschap bij het individuele demobilisatieproces was zeer gering. Dit gebrek aan belangstelling voor het individuele reïntegratieproces verbaasde ons zeer. De ervaring leert immers dat het mislukken ervan, fatale maatschappelijke gevolgen kunnen hebben.

In diezelfde periode werd Pax Christi door een partnerorganisatie benaderd, omdat men een lokaal project voor individuele reïntegratie en verzoening wilde starten, en veel vragen had. We konden de vragen echter ook niet beantwoorden. Pax Christi besloot de diverse aspecten van het individuele proces zelf te gaan onderzoeken door middel van een eigen onderzoeksteam. Deze groep bestaande uit vier Colombianen, heeft gedurende een jaar het leven van *desmovilizados* tijdens en ná het overheidsprogramma onderzocht, en sprak met de betrokken

instanties. Zij zochten naar de factoren die bepalend bleken te zijn voor het succes of falen van de maatschappelijke reïntegratie van de voormalige strijders. Ook onderzocht men ideeën van de ex-strijders omtrent verzoening en genoegdoening.

Nadat Roberto het programma had doorlopen, stichtte hij een gezin, bouwde hij een woning op het platte land, en vond werk. Op het eerste gezicht leek hij het schoolvoorbeeld van een geslaagde reïntegratie. Maar na verloop van tijd werd duidelijk dat dit een dubbeltje op zijn kant was geweest. Zelf had hij het gevoel dat zijn verblijf bij een pleeggezin, en de begeleiding van een bevriend echtpaar hierin bepalend waren geweest. Veel van z'n lotgenoten uit het overheidsprogramma hadden geen sociaal vangnet en kwamen in de criminaliteit of armoede terecht.

Colombia staat met de grote instroom van voormalig strijders in de burgersamenleving voor een enorme uitdaging. Pax Christi hoopt dat de uitkomsten van dit onderzoek een waardevolle bijdrage zullen leveren aan de versterking van dit proces, op zowel nationaal als lokaal niveau. Tevens hopen we dat het rapport een meer actieve betrokkenheid van het Colombiaanse maatschappelijk middenveld én de internationale gemeenschap teweeg zal brengen. De bevindingen van het onderzoek en de aanbevelingen bieden aanknopingspunten op een veelvoud van terreinen om dit belangrijke proces te versterken.

Dit onderzoek was niet mogelijk geweest zonder de medewerking van het Colombiaanse Ministerie van Binnenlandse Zaken, het Ministerie van Defensie, de Kinderbescherming (ICBF), de Organisatie voor Internationale Migratie (OIM), diverse NGOs, directeuren van herbergen, CROs, pleeggezinnen, de gemeente Medellin, kerkelijke vertegenwoordigers, en de Nederlandse Ambassade. Het onderzoeksteam en Pax Christi willen hen allen hiervoor hartelijk danken.

Onze speciale dank gaat verder uit naar onze Colombiaanse vrienden die de tekst van commentaar voorzagen. We waarderen het enorm dat we ook dit keer weer van hun expertise gebruik mochten maken.

Doelstelling en methodologie van het onderzoek

De centrale vraagstelling van dit onderzoek was in hoeverre het huidige individuele demobilisatieproces resulteert in een volwaardige integratie van de voormalig strijders in de Colombiaanse samenleving.

Deze vraagstelling werd nadrukkelijk niet opgevat als een evaluatie van het functioneren van het overheidsprogramma voor de reïntegratie van voormalige strijders, het zgn. “*Programa Para la Reinserción a la Vida Civil de Personas y Grupos Alzados en Armas*”. Dergelijke benadering zou ons inziens te beperkt zijn, omdat een reïntegratieproces voor een belangrijk deel wordt bepaald door de betrokkenheid van medeburgers, maatschappelijke organisaties, kerken en de internationale samenleving.

Het complexe en veelomvattende reïntegratieproces van de individuele gedemobiliseerde strijders werd opgedeeld in de volgende acht onderzoeksvelden:

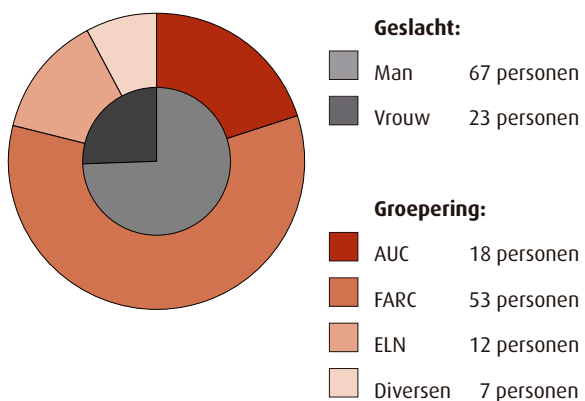
- Het algemene verloop van het individuele demobilisatieproces in Colombia, en de inhoudelijke en juridische aspecten hiervan.
- De inhoud en het functioneren van het overheidsprogramma voor individueel gedemobiliseerde strijders.
- De betrokkenheid van de voormalig strijders bij hun gewapende groeperingen, en de weerslag van hun oorlogservaringen op hun latere leven.
- De psychosociale situatie en de lichamelijke gezondheid van de individueel gedemobiliseerde strijders, gedurende én na het overheidsprogramma.
- De educatieve ontwikkeling van de individueel gedemobiliseerde strijders tijdens het overheidsprogramma, en het verband tussen deze scholing en hun latere arbeidzame leven.
- De wijze waarop de individueel gedemobiliseerde strijder zijn of haar nieuwe bestaan invulling geeft. Hierbij gaat de speciale aandacht uit naar de relatie met familie- en gezinsleden, de relatie met medeburgers, de invulling van de vrije tijd, en de maatschappelijke en politieke activiteiten waaraan de voormalig strijders deelnemen.

- Dialoog en verzoening tussen de voormalig strijders uit het individuele proces en de Colombiaanse slachtoffers.
- De ervaringen van individueel gedemobiliseerde strijders na afronding van het overheidsprogramma.

Het onderzoek werd uitgevoerd door een onderzoeksteam, bestaande uit drie onderzoekers en een onderzoekskoördinator. Ze hebben een academische achtergrond als socioloog en politicoloog. Het onderzoek vond plaats van februari 2005 tot december 2005. Het grootste deel van het onderzoek vond plaats met een vaste groep van 90 individueel gedemobiliseerde strijders. In de periode hierna werden de onderzoeksresultaten gesystematiseerd en verwerkt.

Het was een voorwaarde dat de respondenten vrijwillig aan het onderzoek zouden meedoen. Hun motivatie moest eruit bestaan dat zij wilden meewerken aan de verbetering van het reïntegratieproces. Verder dienden de respondenten tenminste zes maanden begunstigde te zijn van het overheidsprogramma voor individuele demobilisatie, of het programma reeds te hebben afgerond. Bij de selectie van de 90 respondenten werd uiteraard getracht om deze groep zoveel mogelijk een afspiegeling te laten zijn van de deelnemers aan het overheidsprogramma anno 2005.

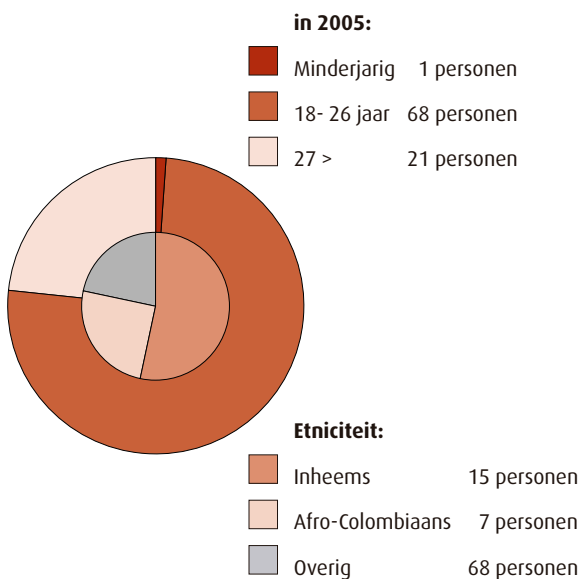
DE RESPONDENTEN HADDEN DE VOLGENDE KARAKTERISTIEKEN:

LEEFTIJD BIJ TOETREDEN

LEEFTIJD

Voor de samenstelling van de groep van 90 respondenten en het onderhouden van de contacten, moest toestemming gevraagd worden aan de verantwoordelijke ambtenaren van het Ministerie van Defensie, van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie, en van het ICBF. Ook de beheerders van de herbergen, waar de individueel gedemobiliseerde strijders verbleven, werden persoonlijk benaderd. Helaas wilden niet alle beheerders aan het onderzoek meewerken. Uiteindelijk werd het onderzoek verricht in 11 herbergen. Een tweede complicerende factor vormde het feit dat het bij wet verboden is om minderjarige deelnemers aan het programma te ondervragen. Dit werd door de onderzoekers opgelost door respondenten op te nemen in het onderzoek die als minderjarige waren toetreden tot het overheidsprogramma, maar in 2005 inmiddels 18 jaar of ouder waren.

Vraaggesprekken

Na een eerste gesprek werd er van alle respondenten een fiche aangemaakt met zijn of haar basisgegevens, zoals leeftijd, burgerlijke staat, opleiding, gewapende groepering. De onderzoeksgroep had gemiddeld vijf vraaggesprekken per respondent, met een minimum van drie vraaggesprekken en in een aantal gevallen zeven gesprekken. Deze gesprekken hadden een gemiddelde duur van ongeveer twee uur. Tijdens het eerste interview richtten de vragen van de onderzoekers zich voornamelijk op de diverse aspecten van het overheidsprogramma. Deze vragen werden aan de hand van vragenlijsten afgenomen en zijn dus voor iedere respondent min of meer hetzelfde. De overige interviews waren veel persoonlijker van aard. De interviews werden gehouden op informele plaatsen zoals in parken, cafetaria's, en culturele instellingen.

Buiten deze groep van vaste respondenten, werden ook nog contacten onderhouden met zo'n 30 andere deelnemers aan het overheidsprogramma. Het onderzoeksteam nam daarnaast 16 interviews af met personen die direct of indirect verbonden waren aan het overheidsprogramma, zoals ambtenaren, deskundigen, psychologen, maatschappelijk werkers, directeuren van de herbergen, medici, docenten, en pleegouders. Pax Christi had gesprekken met de medewerkers van de CRO's, van de OIM en de Nederlandse ambassade. Verder werden de onderzoeksgegevens aangevuld met de bevindingen van een door Pax Christi georganiseerde parlementaire delegatie over dit thema.¹

Vertrouwen

De vraaggesprekken konden alleen de gewenste diepgang krijgen als er sprake was van een vertrouwensband tussen de onderzoeker en de respondent. Het was van meet af aan duidelijk dat het niet eenvoudig zou zijn om het vertrouwen van de respondenten te winnen. In de eerste plaats werd de respondenten tot in detail uitgelegd wie de onderzoekers waren, wat voor organisatie Pax Christi is, wat het doel en belang van het onderzoek was, en hoe de informatie verwerkt zou worden. Aan elke respondent werd persoonlijk gevraagd of ze zich voor tenminste 10 maanden aan het onderzoek konden verbinden. Ze konden gedurende die periode rekenen op een vaste contactpersoon.

Het onderzoeksteam investeerde veel tijd in de begeleiding van de respondenten bij sociale, medische en financiële problemen. Ook gaven zij ondersteuning bij het leggen en onderhouden van contacten in de

familiesfeer. Er werd verder getracht om een persoonlijke band met de respondenten op te bouwen door nevenactiviteiten met hen te ondernemen zoals sportieve activiteiten, eenvoudige culturele uitstapjes, en bezoeken aan cafetaria's. Het dagelijkse contact gaf de mogelijkheid om het dagelijkse leven en gedrag van de respondenten te leren kennen, en te toetsen aan hun uitlatingen. Mede door deze aanpak bouwde de onderzoekers een persoonlijke band met de respondenten op, en bleef de groep respondenten gedurende het gehele jaar redelijk stabiel. Met 15 personen verloor men in de loop van het jaar het contact.

Een gevolg van het intensieve contact was echter wel, dat de onderzoekers in sommige gevallen erg betrokken raakten bij de persoonlijke problemen van de respondenten. Zij offerden een deel van hun vrije tijd op voor de begeleiding, en werden een enkele keer meegesleept in de problemen van de respondenten. Eind 2005, na afronding van het onderzoek, stelde Pax Christi een klein fonds beschikbaar voor het financieren van medische kosten en reiskosten ten behoeve van het contact met familieleden.

Veiligheid

Het onderzoeksteam heeft zeer veel maatregelen getroffen om de veiligheid van de respondenten te waarborgen. Uiteraard werden de namen van alle respondenten gefingeerd. In enkele gevallen werd zeer vertrouwelijke of belastende informatie niet opgenomen in de schriftelijke onderzoeksgegevens. De onderzoeksgegevens worden bewaard in Nederland. Het onderzoeksteam moest ook rekening houden met de eigen veiligheid. Men werkte altijd in tweetallen en onderhielden hun contacten alleen per mobiele telefoon. Er hebben zich geen veiligheidsproblemen voorgedaan.

¹ De delegatie vond plaats in augustus 2006, en bestond uit de kamerleden Dittrich, Van der Staaij en Van Egerschot, en twee medewerkers van Pax Christi.

EEN EIGEN OPVANGHUIS

Jacqueline

Jacqueline woont langs de route naar het vliegveld van Bogota. Lage huizen, getraliede ramen, modder op de straat. Ze is jong, gekleed in een groen shirt met modieuze, groene puntschoenen en een spijkerbroek. Een innememde persoonlijkheid met lang krullend zwart haar en een vrolijke blik. Toch was ze vier jaar geleden nog FARC-combatante in de noordelijke bergachtige grensregio met Venezuela.

Waar ik vandaan kom, moet je een wapen te hebben. Op onze boerderij verbouwd we marihuana en amapola, de grondstof voor heroïne. We hadden dus heel wat om te verdedigen. Daarnaast was de finca van mijn vader een wapenopslagplaats en trainingskamp voor de FARC. Mijn sympathie voor deze beweging is me dus met de paplepel ingegoten. Ik sloot me aan toen ik een jaar of vijftien was. Al snel kreeg ik belangrijke opdrachten, ging met grote sommen geld om en wist veel over de FARC. We vochten tegen alle partijen, waaronder het ELN. Dat zijn terroristen, die oliepijpleidingen opblazen en elektrische- en waterleidingen saboteren om de economie te ontwrichten.'

'Als de politiek van de FARC zich niet zou hebben veranderd, zou ik er nog deel van uitmaken. De FARC werd steeds actiever in de drugshandel en begon mensen te ontvoeren. Beide om aan inkomsten te komen.

Dat waren activiteiten tegen ons volk. Uiteindelijk gingen de strijd alleen nog maar om de heerschappij over grondgebied. Degene die de grond controleert, heeft de macht over de drugshandel. En daar gaat het om. Maar ik ben pas echt er vandoor gegaan, na een heleboel heibel met mijn commandant. Die liet me, omdat ik openlijk kritiek op hem had, de meest verschrikkelijke dingen doen. Zelfs toen ik heel erg ziek was.'

'Tijdens mijn vlucht stuitte ik op het leger. Van alle kanten werden geweerlopen op me gericht. Ik wist echter dat ik sterk moest zijn. Mijn commandant van het eerste uur, Simon Trinidad, had me al honderden keren uitgelegd hoe in dat soort situaties te handelen: Kijk ze niet in de ogen, geloof in jezelf en blijf sereen. Ik zoog een verhaal uit mijn duim en de soldaten en geloofde me. De geweerlopen gingen omlaag en ik

mocht zelfs gaan. Diezelfde dag was ik op weg naar Bogota.'

'In de hoofdstad heb ik het tweejarige overheidsprogramma voor 'desmovilizados' gevolgd. Bij de FARC had ik er nog nooit van gehoord. Ik heb geluk, omdat ik mijn dochter van acht jaar en een van achttien maanden bij me heb. Mijn tweede dochter is trouwens van een ex-strijder van het ELN in het noorden van het land, een van onze grootste vijanden! Het leven na de guerilla is erg moeilijk. Bij de FARC kreeg ik altijd mijn bevelen en ging ik aan de slag. Nu geeft niemand opdrachten; ik moet mijn eigen beslissingen nemen.'

'Mijn ouders hebben me als kind geleerd hard te werken. En datgene wat ik zeg, doe ik ook. Binnenkort ga ik een albergue voor ex-kindsoldaten opzetten. Hier, waar we nu zitten, zullen vanaf juni 2006 dertig jongeren wonen met ondersteuning van de staat.'

Demobilisatie en reïntegratie in Colombia

Colombia wordt al vier decennia verscheurd door een gewapend conflict tussen het Colombiaanse leger, guerrillagroeperingen (FARC en ELN), en paramilitaire groepen (AUC). De slachtoffers vallen voornamelijk onder de burgerbevolking.

De afgelopen tien jaar betreunde men duizenden doden en vermisten, en ruim twee miljoen interne vluchtelingen.² Maar ook de drugshandel, afpersingspraktijken, bedreigingen, en gedwongen rekruteringen door de illegale gewapende groepen, laten diepe sporen achter.

De regering Álvaro Uribe Vélez ging in augustus 2002 van start. Zijn regeringspolitiek, die bekend staat onder de naam 'Democratische Veiligheidspolitiek', is voornamelijk gericht op de bestrijding van de illegale gewapende groepen en drugsmafia, en op de recuperatie van het Colombiaanse territorium door de staat. Demobilisatie werd een speerpunt van dit Democratische Veiligheidsbeleid. Het betreft enerzijds de **individuele demobilisatie**, waarbij leden van een illegale gewapende groep deserteren om zich uit eigen beweging aan te geven bij de autoriteiten. Anderzijds, betreft het de **collectieve demobilisatie**, waarbij de leiding van een illegale gewapende groep het besluit tot onderhandelen met de regering en tot

Tabel 1: Demobilisatieprocessen in Colombia 1990-2002³

Groepering	Periode	Aantal strijders	Aantal wapens	Wapens p.p.	Juridische voorwaarde	Reïntegratie
M-19	1990	900	280	0,56	Amnestie	Beperkt programma
EPL	1990-1994	2.520	600	0,31	Amnestie	Beperkt programma
Quitín Lame	1990-1994	157	50	0,32	Amnestie	Beperkt programma
PRT	1990-1994	200	Onbekend	Onbekend	Amnestie	Beperkt programma
CRS	1994	747	500	0,67	Amnestie	Maandelijke toelage (ook voor familie), krediet onderwijs, gezondheidszorg en psychosociale hulp

Demobilisatieprocessen in Colombia (1990-2006)

Niet één van de gewapende groeperingen is het de afgelopen decennia gelukt om een militaire overwinning te forceren. Wel vonden er in het verleden diverse vredesprocessen met guerrillagroeperingen plaats die uitmondten in hun collectieve demobilisatie, ontwapening en reïntegratie. De strijders die deelnamen aan deze collectieve demobilisatieprocessen kregen allen amnestie, en ze konden gebruik maken van allerlei juridische en economische regelingen die hun reïntegratie moest bevorderen. Verder werden er afspraken gemaakt over de vertegenwoordiging van enkele van de voormalige guerrillabewegingen in het politieke bestel.

demobilisatie neemt. De manschappen rest geen andere keuze dan hieraan deel te nemen.

Het collectieve demobilisatie proces 2002-2006

Dit onderzoeksrapport richt zich op het individuele proces. Maar omdat het juridisch kader zowel op het collectieve als het individuele proces van toepassing is, volgt hierbij een beknopt overzicht van de inhoud en ontwikkeling van het collectieve proces en het juridisch kader.

Direct na de verkiezingen tekende zich de mogelijkheid af tot onderhandelingen met de top van de paramilitaire groepering AUC. Hen hing uitlevering aan de V.S. voor drugshandel boven het hoofd. Na oriënterende

gesprekken, riepen de toenmalige paramilitaire leiders Carlos Castaño en Salvatore Mancuso, op 29 november 2002 een unilaterale staking van vijandelijkheden af.⁴ Middels de Wet 782 uit 2002 werden de juridische voorwaarden geschapen voor vredesbesprekingen met de illegale gewapende groepen, voor mogelijke kwijtschelding van straf, en de bescherming van minderjarigen tegen de effecten van het geweld. De besprekingen tussen AUC en de Colombiaanse regering gingen in 2003 van start, onder leiding van de Hoge Commissaris voor de Vrede, Luís Carlos Restrepo. Dit resulteerde op 15 juli 2003 in een principeakkoord tussen de AUC en de regering, waarin de geleidelijke demobilisatie van een deel van de paramilitaire blokken werd vastgelegd. In mei 2006 hadden inmiddels 31.689 paramilitairen de wapenen neergelegd.⁵ Vier blokken, met in totaal 325 personen namen geen deel aan het demobilisatieproces.⁶

De paramilitaire strijders waar tegen geen juridische aanklachten liepen, konden zonder problemen ontwapenen, demobiliseren en toetreden tot het overheidsprogramma voor reïntegratie. Ze keerden meestal terug naar hun families en gemeenschappen, waar ze opnieuw een bestaan moesten opbouwen. Gedurende 18 maanden hebben ze recht op een toelage van COL \$ 358.000 (ongeveer € 125,-) per maand, scholing, toegang tot de gezondheidszorg, en psychosociale steun. De begeleiding verloopt via regionale en lokale kantoren, de zogenaamde CRO's (*Centros de Referencia y Oportunidades*, Centrum voor Oriëntatie en Mogelijkheden).⁷

De strijders tegen wie wel juridische aanklachten liepen, moesten het formele juridische kader afwachten op basis waarvan hun berechting zou plaatsvinden. Berechting onder het reguliere Colombiaanse strafrecht was voor de paramilitaire top onaanvaardbaar. In 2005 vaardigde het congres een juridische kader uit, genaamd de '*Ley de Justicia y Paz*'.⁸ Het Hoogerechtshof toetste deze *Ley de Justicia y Paz* aan de Colombiaanse grondwet, en kwam medio 2006 in haar uitspraak nog tot een aantal correcties, die de wet op diverse punten aanscherpte.

De Hoge Commissaris voor de Vrede hanteerde in augustus 2006 een lijst met 2.695 namen van paramilitairen die op basis van de '*Ley de Justicia y Paz 975*' zullen worden berecht.⁹ Het betreft onder andere 24 leiders die deel hebben genomen aan de onderhandelingen in Santa Fé de Ralito. Deze personen kunnen gevangenisstraffen tot maximaal 8 jaar opgelegd krijgen. De lijst is overigens pas definitief

op het moment dat het Openbaar Ministerie die ontvangen heeft.

De *Ley de Justicia y Paz* wordt toegepast in overeenstemming met de (internationale) verdragen die Colombia tekende met betrekking tot de Mensenrechten en het Internationaal Humanitair Recht. Paramilitairen die verdacht worden van dergelijke misdrijven, zullen worden berecht onder het reguliere Colombiaanse strafrecht. Gedurende de maanden juni en juli 2006 werden de lichamen van 103 vermisten opgegraven naar aanleiding van bekentenissen van paramilitairen die mogelijk berecht gaan worden conform de *Ley de Justicia y Paz*. Verder verstrekten paramilitairen informatie over nog 2.000 andere vermisten.¹⁰

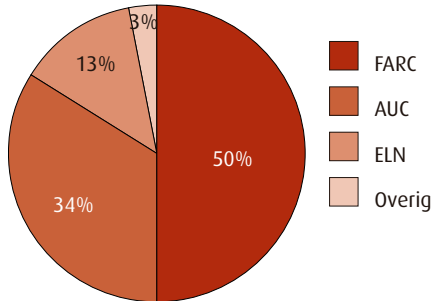
Het individuele demobilisatie proces 2002-2006

Uribe zet het individuele demobilisatieproces in als strategie om de gewapende groeperingen militair te verzwakken. Het Ministerie van Defensie heeft een communicatiecampagne gelanceerd om de strijders bekend te maken met het bestaan van het overheidsprogramma. Men strooit onder andere folders per helikopter uit boven de regio's waar de gewapende groepen actief zijn. Ook worden op publieke pleinen in dorpen theatervoorstellingen over het thema gegeven. Maar men bereikt de strijders vooral via de speciale radiozenders van het Ministerie van Defensie. Deze strategie heeft zijn vruchten afgeworpen. Het aantal strijders dat op individuele wijze demobiliseerde onder de eerste regeerperiode van Uribe bedroeg in totaal 10.137 personen.¹¹ Van deze groep heeft inmiddels 40% het programma afgerond.¹²

Volgens de cijfers van de Colombiaanse overheid bestonden de individueel gedemobiliseerde strijders over de afgelopen vier jaar voor 18% uit minderjarigen en voor 15% uit vrouwen. Het betrof voor bijna de helft strijders van de FARC, voor een derde deel (34%) strijders van de AUC, en voor 13% voormalig ELN strijders. Ongeveer 3% is afkomstig uit kleine splintergroeperingen.¹³ In 2002 en 2003 waren het voornamelijk *guerrilleros* die zich aanmeldden voor het programma. In 2004 verdubbelde het aantal paramilitaire strijders, maar deze instroom liep in 2005 alweer terug. Men vermoedt dat het deels paramilitairen betrof die behoorden tot blokken die niet deelnamen aan de collectieve demobilisatie. Verder zouden het paramilitairen zijn die vonden dat het collectieve proces te langzaam ging, en dat de voorwaarden niet gunstig genoeg waren. Binnen het individuele proces kan een begunstigde bijvoorbeeld

zijn bedreigde familieleden laten opnemen in het programma. Dit is niet mogelijk binnen het collectieve proces.

ACHTERGROND VAN DE INDIVIDUEEL GEDEMobilISEERDE STRIJDEERS (PER GROEPERING)

Het juridisch kader voor het individuele demobilisatie proces

Tot de jaren negentig bestond er in Colombia geen wettelijke kader voor strijders die uit eigen beweging, op individuele basis, het besluit namen om de wapenen neer te leggen. De autoriteiten konden hen vervolgen voor actieve deelname aan een illegale gewapende groepering. Door hun voormalig commandanten werden de gedemobiliseerde gezien als deserteurs en als zodanig vervolgd. In de praktijk betekende dit dat deze individuele uittreeders vaak voor lange tijd onderdoken.

Begin jaren negentig trof de overheid voor deze groep een aantal maatregelen, die op 30 juni 1994 werden

omgezet in het Decreet 1385. Hiermee werd de mogelijkheid tot het verlenen van amnestie voor rebellie, opstand, samenzwering en daarmee samenhangende zaken, wettelijk geregeld. Het *Comité para la Dejación de las Armas (CODA)*¹⁴ werd opgericht om iedere aanvraag te beoordelen, en de kwijtscheldingen van de straffen te certificeren. Vanwege de enorme instroom van strijders tijdens de regering Uribe werd in 2003 een nieuw juridisch opgezet en startte men een uitgebreid opvangprogramma, middels het Decreet 128. Dit Decreet geldt voor het individuele en het collectieve demobilisatie proces.

De eerste fase van het programma voor individuele demobilisatie

De strijders die zich losmaken van hun gewapende groepering, kunnen zich in principe bij diverse autoriteiten aangeven; bij vertegenwoordigers van de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie, bij de ombudsman, bij militaire autoriteiten, bij de politie, of bij de lokale autoriteiten. De autoriteit licht het openbaar ministerie, en het meest nabij gelegen militaire garnizoen in. Binnen een dag wordt de gedemobiliseerde strijder overgedragen aan het Ministerie van Defensie, en treedt hij of zij daarmee toe tot de eerste fase van het overheidsprogramma. In deze eerste fase heeft de gedemobiliseerde strijder recht op kleding, voedsel en onderdak, en wordt zijn juridische zaak afgehandeld.

De CODA neemt in deze eerste fase de juridische zaak van de voormalig strijder in behandeling. Met de certificering door de CODA verkrijgt de gedemobiliseerde strijder de officiële status van *'reincorporado'*¹⁵. De persoon in kwestie moet in de eerste plaats bewijzen dat hij of zij daadwerkelijk lid was van een illegale gewapende groepering. Verder wordt bekeken of er geen aanklachten lopen tegen hen voor misdaden tegen de menselijkheid, *delitos atroces*, terrorisme, ontvoering, genocide, drugshandel en moord, die los staat van gevechtshandelingen. Na de certificering krijgen de strijders de officiële identiteitspapieren als Colombiaanse burger en vrijstelling van militaire dienstplicht. Hiermee heeft de gedemobiliseerde strijder de zekerheid zonder juridische problemen terug te kunnen keren tot de burgersamenleving.

De gedemobiliseerde strijder kan alleen amnestie krijgen voor de politieke misdaden en daaraan verwante delicten. Indien er juridische aanklachten lopen tegen de persoon, wordt de zaak overgedragen aan het Openbaar Ministerie om over te gaan tot strafvervolging. Evenals de gedemobiliseerde strijders van het collectieve proces, kunnen deze gedemobiliseerde strijders uit het individuele proces binnenkort berecht worden op basis van de "Ley de Justicia y Paz".

In deze eerste fase is een *'plan de bonificaciones'*¹⁶ van kracht, voor de strijders die vrijwillig willen samenwerken met de autoriteiten. Ze kunnen tegen betaling informatie verschaffen over bijvoorbeeld hun voormalige commandanten, over de militaire acties waaraan ze deelnamen, de wapenuitrusting, het aantal medestrijders en logistieke zaken. Verder kunnen voormalig strijders deelnemen aan militaire operaties, waarbij van hun kennis en informatie gebruik wordt gemaakt. Ongeveer 700 voormalig strijders hebben op dergelijke wijze als gids gefunctioneerd. Hun informatie en samenwerking stelden de autoriteiten in staat om vele juridische zaken te openen tegen leden van gewapende groepen en heeft geleid tot de bevrijding van ontvoerders, en de in beslag name van wapens, munitie, drugs en chemische grondstoffen.¹⁷ De Colombiaanse media en mensenrechtenorganisaties maken uitgebreid melding van gevallen waarin voormalig strijders valse informatie zouden hebben verstrekt.

De tweede fase van het programma voor individuele demobilisatie

De tweede fase betreft de algehele ondersteuning aan de gedemobiliseerde strijder, ten behoeve van

zijn of haar reïntegratie in de Colombiaanse samenleving. Deze fase duurt maximaal twee jaar. Dit omvangrijke programma genaamd, "Programa para la Desmovilización y Reincorporación a la Vida Civil de Personas y Grupos Alzados en Armas"¹⁸ (hierna: het **overheidsprogramma**) wordt uitgevoerd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie en heeft betrekking op zowel het individuele als het collectieve demobilisatie proces. Medio 2006 is er een Hoge Commissaris voor de reïntegratie benoemd, de ondernemer Frank Pearl. Zijn belangrijkste aandachtspunten zijn de werkverschaffing van de gedemobiliseerden en het voorkomen van recidive. De Hoge Commissaris coördineert alle betrokken ministeries die werken op het thema demobilisatie.

De officiële doelstelling van het programma voor demobilisatie en reïntegratie is het "begeleiden van de reïntegratie in de samenleving van burgers die de wapenen hebben neergelegd, door middel van het ontwerpen en implementeren van programma's, plannen en projecten, waarbij de integrale vorming en ontwikkeling van de persoon en de samenleving waarin men zal integreren in ogenschouw wordt genomen, grote nadruk leggende op psychosociale begeleiding en de duurzaamheid van de levensprojecten."¹⁹ Het programma budget voor de jaren 2003 tot en met 2006 bedroeg € 167 miljoen. Voor 2006 werd er een budget aangevraagd van € 67 miljoen.²⁰

De overheid besloot het programma voor individuele demobilisatie en reïntegratie te concentreren in de hoofdstad Bogotá en Medellín. De achterliggende reden hiervan was dat men de deelnemers in de grote stad meer veiligheid kon bieden, en het bureaucratische traject wilde centraliseren. Tot december 2005 werd tweederde van de gedemobiliseerden gezamenlijk ondergebracht in herbergen. Een derde deel woonde tot eind 2005 in zelfstandige huisvesting, meestal om veiligheidsredenen, of omdat ze familieleden liet opnemen in het programma.²¹

In Bogotá werden 70 zogenaamde herbergen gevestigd, waar de deelnemers in groepen bij elkaar woonden. Medellín telde drie herbergen, en Ibagué één. In de herbergen woonden gemiddeld 50 personen, die met meerdere mensen een kamer deelden. De overheid contracteerde maatschappelijke organisaties en particuliere bedrijven om de herbergen te beheren en de bewoners te verzorgen. De contractanten verstrekten onder andere maaltijden, kleding, en professionele psychosociale begeleiding.

De bewoners van de herbergen kregen alleen een vergoeding voor reiskosten naar het opleidingscentrum. De deelnemers aan het overheidsprogramma die zelfstandig woonden, hadden recht op ongeveer € 250,- per maand.

Na afronding van het programma komt elke deelnemer in aanmerking voor de eenmalige uitkering van € 3.500,- (COL \$10, 284,000,-) voor de opzet van een economisch project.

Sluiting herbergen

In december 2005 besloot de regering het overgrote deel van de herbergen te sluiten. Al langere tijd bestonden er klachten van buurtbewoners. Door de explosieve groei van het aantal herbergen, voor een groot deel geconcentreerd in één buurt van de hoofdstad, was de overlast in de buurt toegenomen.²² Een bomaanslag in één van de herbergen op 15 juli 2005 was de druppel die de emmer deed overlopen.²³ Na sluiting van de herbergen, werden bijna alle gedemobiliseerde strijders ondergebracht in zelfstandige woonruimte. Thans leeft 95% van de deelnemers aan het overheidsprogramma zelfstandig, en ongeveer 5% onder begeleiding in boerderijen in de buitenwijken van Bogotá. Deze laatste groep betreft vooral personen met aanpassings- en gedragsproblemen.²⁴

Vrijwel alle deelnemers aan het overheidsprogramma wonen nu zeer verspreid over de stad, zonder de begeleiding van de beheerders, psychologen en medebewoners van de herberg. De begeleiding van 1.800 **individueel** gedemobiliseerde strijders gaat nu uit van de CRO's (*Centros de Referencia y Oportunidades*, Centrum voor Oriëntatie en Mogelijkheden). Daarvan zijn er zes gevestigd in Bogotá en één in Medellín.²⁵

In deze CRO's halen de deelnemers hun maandelijkse toelage op, en regelen ze andere formaliteiten. Verder kunnen zij er informatie vinden over opleidingen, werk en huisvesting. De gedemobiliseerde strijders die verbonden zijn aan een CRO kunnen daarnaast individuele adviezen en begeleiding krijgen, mits zij daar zelf om vragen. Niet alle begunstigden blijken deze kans te benutten. Om hen meer bij het werk van de CRO te betrekken organiseert men populaire cursussen en sportactiviteiten.

Van de ruim 6000²⁶ individueel gedemobiliseerde strijders die het programma nog niet hebben afgerond, zijn er dus in totaal 1.800 aangesloten bij een CRO. De rest van de groep, bestaande uit meer dan 4000 personen, krijgen alleen financiële ondersteu-

ning via centrale overheidsinstellingen, en volgen onderwijs.²⁷ Voor persoonlijke adviezen en individuele begeleiding kunnen ze in principe nergens terecht.

Minderjarigen

De VN schat dat er in Colombia ongeveer 14.000 minderjarige strijders zijn.²⁸ Als gevolg hiervan is er ook sprake van een steeds grotere toestroom van minderjarige deserteurs. In de periode november 1999 - april 2006 demobiliseerden er 2.864 minderjarigen, waarvan 35% paramilitaire kindsoldaten, de overige 65% is afkomstig uit guerrilla groeperingen. Alle minderjarigen, vrijwillige deserteurs of gevangengenomen tijdens een militaire confrontatie, krijgen een speciale behandeling. Binnen 24 uur worden ze overgedragen aan het *Instituto Colombiano de Bienestar Familiar* (ICBF), de Colombiaanse kindbescherming. De certificering van de CODA wordt zonder voorbehoud onmiddellijk aan alle minderjarigen afgegeven. De achterliggende gedachte is dat minderjarigen beschouwd moeten worden als slachtoffer van het geweld, die bescherming verdienen van de overheid.

De kindsoldaten worden in de eerste fase ondergebracht in overgangshuizen waar een intake gesprek met hen wordt gehouden. Ongeveer 30% gaat daarna naar een zogenaamd '*hogar tutor*', het beste te vergelijken met een pleeggezin. Het grootste deel (70%) gaat naar tehuizen. De bedoeling is om het percentage pleeggezinnen sterk te verhogen, omdat is gebleken dat individuele begeleiding de beste resultaten geeft met betrekking tot de reïntegratie.²⁹ De minderjarigen in de tehuizen hebben vaak problemen met de aanpak van het ICBF in de tehuizen, onder meer omdat ze met kinderen samenleven zonder militaire achtergrond. Gemiddeld verblijft de groep minderjarigen 8 maanden in het programma van het ICBF.³⁰ Op 18 jarige leeftijd worden ze overgedragen aan het reguliere overheidsprogramma.

Nederlandse betrokkenheid bij het individuele demobilisatie proces

Nederland steunt het demobilisatie- en reïntegratieproces in Colombia politiek en financieel. De financiële steun van Nederland bedroeg in de jaren 2005-2006 US \$ 1,3 miljoen. Met betrekking tot het individuele demobilisatieproces financiert Nederland een programma dat wordt beheerd door het OIM en het Centro Mundial³¹, bedoeld voor jongeren tussen de 18 en 24 jaar. Nederland financierde de oprichting van drie CRO's (twee in Bogotá en één in Medellín), waaraan 935 individueel gedemobiliseerde strijders verbonden zijn. De overige vier CRO's voor individueel

gedemobiliseerde strijders, met zo'n 900 begunstigen, worden gefinancierd door de Colombiaanse overheid. De "Nederlandse CRO's" onderscheiden zich op een aantal punten van de CRO's van de overheid. Zo geven de Nederlandse CRO's extra persoonlijke begeleiding en psychosociale ondersteuning, als de voormalig strijder in kwestie daarom vraagt.

Daarnaast financierde Nederland de implementatie van SAME (*Sistema de Acompañamiento, Monitoreo y Evaluación*) voor individueel gedemobiliseerde strijders.³² Het doel van het systeem is om persoonsgebonden evaluaties van de gedemobiliseerde strijders te ontwikkelen. Deze evaluaties zouden hen in staat moeten stellen meer afgewogen keuzes te maken, met betrekking tot bijvoorbeeld werk, opleiding en gezondheid.

Recidivecijfers van het individuele en collectieve demobilisatieproces

Zoals uit bijstaand kader blijkt, is het niet eenvoudig om harde cijfers over de recidive van voormalig strijders te achterhalen. Zelden immers, worden voormalig strijders op een systematische wijze gevolgd tijdens hun reïntegratie in de samenleving. In El Salvador en Guatemala hebben de demobilisatieprocessen niet geleid tot nieuwe illegale gewapende groeperingen met een structureel karakter. Wel nam in beide landen de misdaad sterk toe, en kreeg het een gewelddadiger karakter.³³ Uit cijfers valt af te leiden dat er een aanzienlijk aantal voormalig strijders betrokken is bij deze groeiende criminaliteit. In het geval van El Salvador bleek in 1999 ongeveer 30% van de gedetineerden een voormalig strijder te zijn. Van de gedetineerden die een straf uitzaten voor moord in dat jaar, had zelfs 40% een dergelijke achtergrond.

Demobilisatie en reïntegratie in El Salvador en Guatemala

El Salvador ⁴⁰	FMLN
Periode demobilisatie	1992
Aantal strijders	12.362 FMLN De paramilitaire groepen werden al ver voor het vredesakkoord opgeheven.
Aantal ingeleverde wapens	10.230 (FMLN) 0,93 wapen per ex-FMLN strijder In 1993 kwamen achtergehouden wapendepots van de FMLN aan het licht waaruit bleek dat ten minste 30% van hun wapenarsenaal niet was ingeleverd.
Juridische voorwaarden	Volledige amnestie voor leden van FMLN en nationale strijdkrachten
Economische ondersteuning	Het vredesakkoord omvatte als belangrijkste economische toezegging de uitgifte van land. In de jaren daarna werden 36.000 landtitels afgegeven aan ruim 40.000 begunstigen (direct betrokkenen en familieleden). Dit betrof voor 73% voormalig leden van de FMLN, 22% leden van de nationale strijdkrachten, en voor 11% ontheemden. Er werd in totaal 211.428 m ² verdeeld (gemiddeld 5,8 m ² per landtitel). ⁴¹ Andere bronnen, zoals de VN (1995) geven een totaal aantal begunstigen van 47.000 op, van welke 15.000 voormalig leden van de nationale strijdkrachten, 7.500 van de FMLN, en 25.000 personen die tijdens het conflict land hadden bezet. ⁴²
Criminaliteitscijfers	• Misdaadcijfer 2004: het aantal moorden lag tussen de 2.700 en 2.790. Dit is een verhoging van 27% in vergelijking met 2003.
Emplooi in nationale en particuliere veiligheidsdiensten	• De voormalig strijders kregen de mogelijkheid toe te treden tot de nieuw opgezette nationale politie (PNC). Binnen de PNC was plaats voor 20% ex FMLN strijders en 20% nationale strijdkrachten. • Particuliere veiligheidsdiensten.
Recidive	• Verschillende doodseskaders bleven actief. • In 1999 bleek 30% van de gedetineerden in El Salvador voormalig strijder te zijn geweest. Het betrof ongeveer 2.074 personen. ⁴³ Onder de gedetineerden veroordeeld tot moord, bedroeg dit bijna 40%. In de gegevens werd geen onderscheid gemaakt tussen voormalig strijders van de FMLN en de nationale strijdkrachten.

Guatemala ⁴⁴	URNG (guerrilla)
Periode demobilisatie	1997
Aantal strijders	2.928
Aantal ingeleverde wapens	1.824 0,61 wapen per ex-strijder
Juridische voorwaarden	Amnestie Uitzondering: personen die aangeklaagd waren voor grove mensenrechtenschendingen
Economische ondersteuning	<ul style="list-style-type: none"> • Op zeer beperkte schaal werd medische zorg gegeven en kleine productieve projecten ondersteund (inclusief zaaigoed en kunstmest). • De voormalig strijders werd een reïntegratie training en onderwijs aangeboden. Iedere ex-strijder kreeg een vergoeding die de kosten voor de training en de reis zou dekken. Echter mede doordat de training later begon dan verwacht, hadden de meeste gedemobiliseerde strijders het geld al uitgegeven. • Door de EU, het CIE (Special Incorporation Commission) en het IOM werden 3 boerderijen opgezet voor de opvang van dakloze ex-strijders, die niet terug konden keren naar hun gemeenschap.
Criminaliteitscijfers	• Volgens de Inter American Commission on Human Rights werden er in 2005 in Guatemala, 70 moorden per 100.000 inwoners gepleegd, op dit moment het hoogste cijfer in Latijns Amerika. Het gemiddelde voor Latijns Amerika ligt op 10 per 100.000 inwoners. ⁴⁵
Emplooi in nationale en particuliere veiligheidsdiensten	• Ex-URNG strijders werden ingezet bij de lokalisering en ontmanteling van mijnen. ⁴⁶
Recidive	• Ondanks een sterke toename van de criminaliteitscijfers (zie hierboven) hebben wij geen informatie kunnen vinden over het aandeel van voormalig URNG-strijders in deze cijfers.

In het geval van Colombia zijn er twee extra complicerende factoren bij het vaststellen van de recidive. Ten eerste is het demobilisatieproces nog recent en heeft de meerderheid van de gedemobiliseerde strijders nog een uitkering. Ten tweede maakt de verwevenheid tussen de illegale gewapende groepen en de drugshandel het moeilijk vast te stellen of er sprake is van een nieuwe generatie illegale gewapende groepen, of van instroom van voormalig strijders in de reguliere criminaliteit. De Colombiaanse NGO INDEPAZ registreerde tot augustus 2006 de herbewapening van 3.838 voormalig strijders.³⁴ Het betreft vooral groepen die actief zijn in gebieden waar veel cocateelt plaatsvindt. Het is onduidelijk of deze voormalig strijders terecht zijn gekomen in de reguliere misdaad, of functioneren binnen paramilitaire structuren.

Volgens overheidsgegevens was de recidive onder de gedemobiliseerden in augustus 2006 ongeveer 3%, en zaten er 600 gedemobiliseerde strijders in detentie.³⁵ Persbureau Reuters, dat zich baseert op een niet-openbaar overheidsrapport, meldde in juli 2006 dat tenminste 1.000 voormalig leden van de AUC nieuwe bendes hadden gevormd.³⁶ Caracol Radio maakte in augustus 2006 melding van een niet

openbaar overheidsrapport waarin wordt gesteld dat 1500 voormalig strijders, voornamelijk ex-paramilitairen, actief zijn in criminele bendes.³⁷ De regering is niet tevreden over de informatievoorziening met betrekking tot de recidive van voormalig strijders. Men kondigde in juli 2006 aan dat de Colombiaanse politie maandelijks zal gaan rapporteren over het onderwerp.³⁸

In zijn algemeenheid kan gesteld worden dat het geweld in Colombia de afgelopen drie jaar is vermindert, mede als gevolg van de demobilisatieprocessen. Volgens Alfredo Rangel³⁹ van het instituut "Seguridad y Democracia" heeft deze geweldsreductie er voor gezorgd dat er de afgelopen 2,5 jaar 10,000 minder slachtoffers zijn gevallen. Colombia staat de komende tien jaar voor de levensgrote uitdaging om deze positieve tendens voort te zetten.

- 2 Exacte cijfers over het gewapende conflict in Colombia zijn onduidelijk. De Upsala Conflict Database (www.pcr.uu.se/database) telt 40.000 doden in de afgelopen decennia. De cijfers van het aantal ontheemden variëren van 1,8 miljoen ontheemden (overheidsstatistieken) tot 3,6 miljoen (cijfers van CODHES, Colombiaanse NGO).
- 3 <http://eltiempo.terra.com.co/desmov/desmovilizaciones/archivo/archivo-2848075-0.pdf>; Ideas para la Paz, Boletín Informativo No. 2, n.d.; Conciliation Recourses Accord, Issue 14, 2004, p. 44.
- 4 www.altocomisionadopalapaz.gov.co/g_autodefensa/dialogo.
- 5 Ministerio del Interior y Justicia, "Programa para la reincorporación a la vida civil: política de seguridad democrática, su contexto y la oferta institucional de las regiones", 6 september 2006.
- 6 International Crisis Group, "Colombia: Towards Peace and Justice?", 14 March 2006; El Tiempo, "Favorabilidad a 'paras', intacta", 30 Juni 2006; Caracol Radio, "Se desmoviliza 'El Alemán'", 2 August 2006; La Patria, "Uribe, más Gloria que Pena en Caldas", 8 augustus 2006; ANDI, "Informe Conflicto Armado Colombiano # 1445", 24 May 2006.
- 7 <http://clas.georgetown.edu/colombia>. Ministerio del Interior y Justicia, "Programa para la reincorporación a la vida civil: política de seguridad democrática, su contexto y la oferta institucional de las regiones", material de apoyo para "El Viernes del concejal", 2 september 2005.
- 8 Wet van Rechtvaardigheid en Vrede. Wet 975, 2005.
- 9 Interview met Luis Gonzalez León, jefe de la Unidad de Justicia y Paz, Fiscalía, (Openbaar Ministerie), 22 augustus 2006.
- 10 Interview met Luis Gonzalez León, jefe de la Unidad de Justicia y Paz, Fiscalía, (Openbaar Ministerie), 22 augustus 2006.
- 11 Ministerio del Interior y Justicia, "Programa para la reincorporación a la vida civil: política de seguridad democrática, su contexto y la oferta institucional de las regiones." Cijfers tot 1 mei 2006. Dit cijfer refereert alleen aan de gedemobiliseerde strijders, en niet aan de familieleden die in het programma zijn opgenomen.
- 12 Interview met Juan David Angel, ex-directeur van "Programa para la Desmovilización y Reincorporación a la Vida Civil de Personas y Grupos Alzados en Armas," te Bogotá, 22 augustus 2006.
- 13 Schriftelijke informatie van de Colombiaanse ambassade in Den Haag, 21 september 2006.
- 14 CODA: Comité voor het Neerleggen van de Wapens.
- 15 In het Spaans wordt een onderscheid gemaakt tussen 'desmovilizado' (een gedemobiliseerd strijder wiens zaak nog niet juridisch is afgehandeld) en 'reincorporado' (een gedemobiliseerd die de CODA certificering binnen heeft). In dit rapport wordt slechts de term 'gedemobiliseerde strijder' gebruikt onafhankelijk van de fase waarin de persoon zich bevindt.
- 16 Plan van premietoekenning
- 17 Rapport onderzoeksgroep Turbel, Bogotá, 12 april 2006.
- 18 Programma voor de demobilisatie en reïntegratie in het civiele leven van personen en groepen van het gewapend verzet.
- 19 Rapport onderzoeksgroep Turbel, Bogotá, 12 april 2006.
- 20 Ministerio del Interior y Justicia "Programa para la Reincorporación a la Vida Civil" (2006)
- 21 Programa de Atención Complementaria a la Población Reincorporada con presencia en Bogotá D.C., 'Cuidados Excombatientes: un Desafío de Reconciliación e Inclusión para Bogotá' (2006)
- 22 De herbergen in Bogotá lagen voornamelijk concentreert in Teusaquillo, een oudere wijk van de hoofdstad.
- 23 El Tiempo, 16 juli 2005 'Fin de Albergues que hay en Bogotá.' El Tiempo, 18 juli 2005, 'Saca Albergues de Reinsertados de Bogotá.'
- 24 Programa de Atención Complementaria a la Población Reincorporada con presencia en Bogotá D.C., 'Cuidados Excombatientes: un Desafío de Reconciliación e Inclusión para Bogotá' (2006)
- 25 Voor de collectief gedemobiliseerde strijders bestonden er al een groot aantal CRO's, over het hele land verspreid.
- 26 Ongeveer 40% van de 10.137 individueel gedemobiliseerde strijders heeft het overheidsprogramma afgerond.
- 27 Ministerio del Interior y Justicia, powerpoint presentatie augustus 2006 overhandigd tijdens een gesprek met Juan David Angel, ex-directeur van het 'Programa para la Reincorporación a la Vida Civil de Personas y Grupos Alzados en Armas', te Bogotá, 22 augustus 2006.
- 28 PNUD. "Revista Hechos del Callejón", Número 16, julio 2006. Colombia staat op de vierde plaats van de wereldranglijst van landen waar de inzet van kindsoldaten frequent is. De eerste drie landen zijn: Congo, Rwanda en Myanmar.
- 29 www.icbf.gov.co
- 30 Rapport onderzoeksgroep Turbel, Bogotá, 12 de abril de 2006.
- 31 University for Peace, Verenigde Naties, Costa Rica.
- 32 SAME: Systeem van Begeleiding, Monitoring en Evaluatie. Het systeem werd in eerste instantie opgezet om de collectief gedemobiliseerde strijders te kunnen volgen tijdens hun reïntegratie in de Colombiaanse samenleving.
- 33 Stijging van de criminaliteitscijfers hangen echter ook sterk samen met een enorme groei van het aantal jeugdbendes (maras / pandillas). Zie o.a. Ana Arana, "How the Street Gangs Took Central America," Foreign Affairs 84 (3) (May/Jun 2005) & IPS / Manuel Bermúdez (2005) 'Central America: Gang Violence and Anti-Gang Death Squads'.
- 34 Foro Desmovilización de las AUC - Altas y Bajas del Proceso - Documentos INDEPAZ, documenten voor presentatie van Camillo González, te Bogotá, 2 augustus 2006.
- 35 Interview met Francisco Santos, vice-president, 22 augustus 2006
- 36 Reuters, "Ex-Paramilitaires Form Crime Gangs in Colombia", The New York Times, 31 juli 2006.
- 37 www.caracol.com.co/notaimprime.asp?id=318722, (11 augustus 2006)
- 38 El Colombiano, "Reincidencia de desmovilizados no es preocupante: Gobernación," 9 juli 2006.
- 39 Alfredo Rangel, "La Agenda Uribe II", Column in Revista Cambio, 7 augustus 2006
- 40 Voor dit overzicht is o.a. de volgende literatuur geraadpleegd: Spencer (BICC) 1997: 42; 'Demobilization and Reintegration in Central America'; Call in Stedman 2002: 394, 'Ending Civil Wars'; Cruz 2003: 1163-4, 'La construcción social de la violencia en El Salvador de la posguerra'; IUDOP 1997: 695, 'Solidaridad y violencia : Los jóvenes pandilleros en el gran San Salvador';
- 41 Care El Salvador (2000) Titulación de tierras agrícolas y su relación con la política agraria y el desarrollo rura:
- 42 Spencer (BICC) 1997:39, 'Demobilization and Reintegration in Central America'.
- 43 Volgens Fespap telde in 1999 El Salvador 6914 personen in detentie.
- 44 Voor dit overzicht is o.a. de volgende literatuur geraadpleegd: MINUGUA 1997: 9, 'Report of the Secretary-General on the Group of Military Observers Attached to MINUGUA, S/1997/432, 4 June 1997'; BICC n.d., bezichtigd op 18 september via <http://bicc.de/helpdesk/stories/guatemala.html>; Preti 2002: 109-110, 'Guatemala: Violence in Peacetime - a Critical Analysis of the Armed Conflict and the Peace Process'; Winton 2004: 83, 'Young people's views on how to tackle gang-violence in "post-conflict" Guatemala';
- 45 IPS (november 6, 2006). 'Central America: Soaring Violent Crime Threatens Democracy'; Inter-American Commission on Human Rights, Annual Report 2005.
- 46 <http://latorredehercules.blogia.com/2005/121806-oficialmente-ya-no-hay-minas-explosivas-en-guatemala..php>

GENIETEN VAN DE VRIJHEID

Jose

Jose is een kleine, gespierde jongen van 22 jaar met kort zwart haar en een gespannen blik. Tijdens het gesprek kijkt hij regelmatig naar de open deur van zijn huisje, alsof elk moment een huurmoordenaar kan binnenstappen. Achter het huis scharrelen een paar kippen op het erf. De wc, zonder deur, moet met een emmer water worden doorgespoeld.

In 1997 ben ik bij de FARC gegaan. Daarvoor waren verschillende redenen. In mijn regio bezat de FARC veel macht. Bovendien hield ik van wapens waarmee mijn oom me leerde omgaan. En ik verveelde me, omdat ik geen werk had. Verder was mijn vader er vandoor gegaan en wilde ik mijn drie zusters en moeder niet meer tot last zijn. Na een tijdje werd ik me meer bewust van de ideologie van de FARC. We streden voor de rechten van de bevolking en we verzetten ons tegen gouverneurs en burgemeesters, die van alles beloofden, maar uiteindelijk niets voor de bevolking deden.'

'Het leven binnen de FARC beviel me. Ik was verantwoordelijk voor het onderhoud van wapens, verschillende pistolen, geweren, mortieren, raketwerpers. Sommige wapens moesten snel van het ene front naar het andere. Ik was dan ook voor het transport verantwoordelijk. Vaak kwamen de

nieuwe AK47's met een vliegtuigje vanuit Peru. Ik heb aan veel gevechten deelgenomen, tegen politie en leger. Maar ik heb nooit van de afrekeningen met gewone burgers gehouden. Af en toe moest ik dat ook doen; burgers doodschieten die een kip hadden gestolen of een beetje yucca. Want ook deze bevelen volgde je op.'

'Ik kreeg pas echt genoeg van dit leven door twee dramatische gebeurtenissen. Mijn oom, ELN-lid, werd door de FARC vermoord; ze zouden daarna geld aan mijn familie geven, maar dat is nooit gebeurd. En ik doodde twee jongens tijdens een gevecht met een andere rebellengroep en nam hun geweren en kogels mee. Je kunt trots op zo'n actie zijn maar mij werd het toen allemaal teveel. Ik ben er vandoor gegaan en heb me overgegeven aan het leger. Ik leverde mijn wapen in, maar ook een agenda met namen van allerlei andere mili-

tieleden. Er zijn dus nu nogal wat mensen bij de FARC die een rekening met mij willen vereffenen. Elke dag kan een auto voor de deur stoppen en.... ik ben nog steeds bang. Als ze me vinden, wordt het mijn dood.'

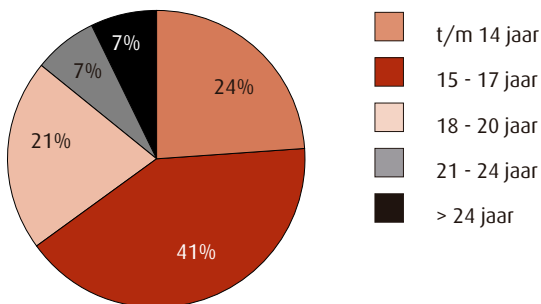
'Mijn vrouw Maryluz zat vroeger ook bij de FARC. We hebben elkaar in een albergue in Bogota leren kennen en hebben nu twee kleine dochtertjes. We kochten dit huis, nadat ik uit het reïntegratie-programma kwam. Verder is het leven goed omdat ik werk heb. Ik geniet volop van de vrijheid, want die had ik hiervoor niet. Bij de FARC moest ik voor alles toestemming vragen, zelfs om naar de wc te gaan.'

De wittebroodsweken

De eerste serie interviews die de onderzoeksgroep bij de 90 respondenten afnam, betrof voornamelijk hun tijd bij de gewapende groepen, hun vertrek, en hun eerste kennismaking met het overheidsprogramma.

Uit dit onderzoek kwam naar voren dat vrijwel alle respondenten (97%) afkomstig is van het platteland, waarvan 18% uit een dorpskern op het platteland. Dit weerspiegelt de algemene tendens bij de deelnemers aan het overheidsprogramma. Verder bleek dat zij over het algemeen op (zeer) jonge leeftijd werden gerekruteerd, en in veel gevallen zelfs nog kinderen waren. Een kwart van de respondenten was jonger dan 15 jaar. Ruim veertig procent was jonger dan 18 jaar, en de overige 35% was meerderjarig bij rekrutering. De kindsoldaten onder de respondenten waren afkomstig uit de FARC, ELN, en AUC.

LEEFTIJD RESPONDENTEN BIJ TOETREDEN TOT GEWAPENDE GROEPERING

De motivatie van de respondenten om toe te treden tot de gewapende groepering varieerde sterk. Bijna de helft was van mening dat men was misleidt, en dat hen zaken waren voorgespiegeld die niet werden waargemaakt. Het betreft beloften over salaris, seksuele avonturen, en bescherming tegen mishandeling van familieleden. Ook werd er handig gebruik gemaakt van het feit dat de jongeren zich aangetrokken voelden tot de uniformen en wapens. Toen men eenmaal een periode in het kampement had doorgebracht, bleek vertrekken geen optie meer. Daarvoor

is immers toestemming van de commandanten nodig. Maar ook de gemeenschap staat huiverig tegenover de openlijke terugkeer van strijders.

Roberto (22 jaar, AUC) dacht dat hij voor een goed salaris op een boerderij zou kunnen werken. Hij was tijdens een uitstapje met vrienden aan de rivier aangehouden door paramilitairen. Zijn vrienden werden weggestuurd, maar hij kreeg opdracht naar een boerderij te gaan omdat ze met hem moesten praten. “Daar zaten veel jongens, die misleid waren, ze hadden ze allemaal gezegd dat ze rijst gingen oogsten of zoiets dergelijks” Roberto ontving overigens nooit zijn loon, en slaagde er na zes maanden in te ontsnappen.

Zo’n 18% van de respondenten werd onder dwang gerekruteerd. Hun verhalen zijn schrijnend. Betty (18 jaar, FARC) kreeg toen ze op een dag uit school kwam te horen: “Rustig meisje, we weten waar je woont. Als je niet met ons mee gaat, zal het je moeder duur komen te staan”. Ze was nauwelijks 12 jaar. Enkele dagen later werd ze meegenomen. Haar vader dreigde de leiding: “Jullie brengen mijn dochter terug, en anders geef ik het leger door waar jullie je bevinden”. Betty kwam niet terug. Enkele dagen later werd haar vader vermoord. Vier jaar later wist Betty alsnog te vluchten.

Een andere genoemde reden om zich aan te sluiten bij de gewapende groepering is het wreken van de moord op familieleden (13%). Lucia (32 jaar) was 12 jaar lid van de ELN: “Ik zat er niet bij omdat ik het leuk vond, maar om me te wreken op de paramilitairen die mijn moeder doodden, en op de FARC die mijn vader hadden vermoord”. Verder noemt men als motief om zich aan te sluiten bij de groepering: bescherming van de familie (10%), ideologische motieven (7%) en beïnvloeding door familie of kennissen (7%).

De grote meerderheid van de respondenten (66%) was ‘*combatiente raso*’, gewoon soldaat. Naast de gebruikelijke militaire trainingen hielden zij zich voornamelijk bezig met logistieke en ondersteunende taken. Wachtlopen vormde uiteraard een belangrijke taak, maar ook hout sprokkelen, koken, het inwinnen van informatie en ander inlichtingenwerk, uitleg geven over het reglement aan hun medestrijders en

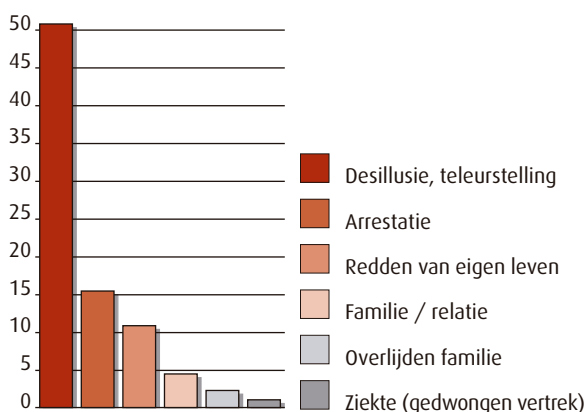
het uitvoeren van verkenningsactiviteiten. Daarnaast had een kleine groep (21%) eigen, meer gespecialiseerde taken, zoals secretaris, verpleger, lijfwacht en ideoloog. Ook zij hadden de rang van soldaat. Slechts 11% van de respondenten slaagde erin zich in een aantal jaar op te werken tot (sub)commandant van een bataljon of tot instructeur. Twee personen schipten het tot commandant met een hogere rang.

De vlucht

Het grootste deel van de respondenten verliet de gewapende groepering als jong volwassene. In deze leeftijdsfase begonnen ze een aantal zaken in twijfel te trekken, die ze tot dan toe als vanzelfsprekend hadden aangenomen. Ze werden zich bewust van het feit dat ze de regie over hun leven voorgoed kwijt waren. Het saaie en harde soldatenleven was men beu. Ook de wens om zich te verenigen met de familie, of zelf een gezin te stichten werd sterker. Verder werd men zich steeds vaker bewust van de discrepantie tussen het ideologische discours van de leiding, en de dagelijkse praktijk.

Op de vraag waarom ze de gewapende groepering hadden verlaten, antwoordden de meeste respondenten (53%) dat ze teleurgesteld en gedesillustioneerd waren geraakt. Dit hing voor een groot deel samen met de, al dan niet, valse beloften waarmee zij jaren eerder werden gerekruteerd. Maar ook ideologische teleurstellingen kwamen voor. John Faber (21 jaar, FARC) was degene die binnen het bataljon altijd de meeste nadruk legde op het strikt toepassen van de interne reglementen. De groep raakte steeds meer betrokken bij de handel in cocaïne via vliegtuigjes die aankwamen vanuit Brazilië. Hij vertrok uiteindelijk omdat het volgens hem steeds meer draaide om: “meer dollars, meer whisky, meer vrouwen. En steeds vaker werd het interne reglement en het ‘het denken van Bolivar’ geschonden.”

REDENEN VAN VERTREK

Een groep van 14% van de respondenten moest zich het vege lijf redden, omdat ze wisten dat ze door de interne krijgsraad zouden worden veroordeeld. Verlangen naar de familie, of het hebben van een vaste relatie werd in 11% van de gevallen als reden genoemd. Zeventien respondenten werden gevangen genomen door de autoriteiten, meestal bij militaire confrontaties.

De vlucht uit de gewapende groepering was voor veel respondenten een sprong in het duister. Velen kenden het overheidsprogramma niet, of hadden er wel van gehoord, maar weigerden het te geloven. De meeste respondenten rekenden op tenminste enkele jaren gevangenisstraf. De amnestie die de respondenten uiteindelijk kregen, kwam voor velen dan ook als een verrassing. John Faber (21, FARC) had een folder over het overheidsprogramma gelezen en radiospotjes gehoord. Hij geloofde geen woord van de propaganda. Toen hij zich overgaf, was hij er zeker van dat hij in de gevangenis zou eindigen. Na een moeizame vlucht vond hij uiteindelijk een militaire patrouille. Hij riep dat hij zich over wilde geven, en smeekte de soldaten niet te schieten. De kolonel legde hem uit dat er een programma bestond, en dat hij als minderjarige zou worden overgedragen aan de kindbescherming. De dag na zijn overgave, werd hij in de provinciehoofdstad medisch onderzocht en ondervraagd door het openbaar ministerie. Binnen 24 uur werd hij overgedragen aan de ICBF in Bogotá. Een week later had hij officieel amnestie gekregen. Na een verblijf van enkele weken onder de hoede van het ICBF, ging hij bij een *hogar tutor* wonen totdat hij oud genoeg was voor een zelfstandige woning.⁴⁷

Danilo (21 jaar, FARC), gaf zich als meerderjarige over aan het leger. Hij kreeg er een medisch onderzoek, werd ondervraagd door personeel van de inlichtingendienst, en uren later door het openbaar ministerie. Twee dagen later werd hij overgebracht naar een herberg van het Ministerie van Defensie in Bogotá, waar hij gevoed en gekleed werd. Hij deelde de herberg met 35 personen, mannen en vrouwen, afkomstig uit de verschillende groeperingen. Het eten was er goed, maar het viel aanvankelijk niet mee om met vreemden samen te wonen. Wat hij erg kon waarderen was het feit dat hij geholpen werd om in contact te treden met zijn familie. Tot zijn grote verrassing had hij het recht hen in het programma op te laten nemen als er daarvoor duidelijke veiligheidsredenen bestonden.

Na diverse ondervragingen, waarin werd nagegaan of hij werkelijk tot de gewapende groepering had

behoord, verschafte de CODA hem het certificaat waarmee hij gevrijwaard was van juridische vervolging. Hij werd hierop overgedragen aan het programma van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie. Hij voelde zich verloren in de miljoenenstad Bogotá, maar wist al snel het kantoor van het overheidsprogramma te vinden. Een maand later, kreeg hij een huurwoning toegewezen. Daar zag hij voor het eerst sinds twee jaar zijn moeder en zijn twee dochters, die alledrie toetraden tot het programma.

“Rasking ball”

De respondenten hebben de eerste weken in Bogotá veel te verwerken. Na de juridische afhandeling van hun zaak, komen zij in een nieuwe fase, onder verantwoordelijkheid van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie, terecht. Ze moeten hun weg vinden in Bogotá, wennen aan het leven in een herberg of zelfstandige woning, een studie vinden, en zich herenigen met hun familie.

Het samenleven in de herbergen, waar mannen en vrouwen afkomstig van de verschillende gewapende groeperingen bijeen moeten wonen, blijkt in de praktijk nauwelijks op problemen te stuiten. Opvallend is dat de deelnemers aan het programma elkaar als lotgenoten lijken te zien en dat in de onderlinge relaties het oorlogsverleden meestal geen rol speelt. Dit was bijvoorbeeld goed te zien bij de ‘baby shower’ van het toekomstige kleinkind van Yadira, een voormalig *guerrillera* uit de Amazone. Yadira was begunstigde van het programma, samen met haar vijftienjarige dochter die in verwachting was van een voormalig paramilitair. Tegen een sober decor - een lege kamer met geleende stoelen van de burens - werd er sterke drank uitgeschonken. De gasten, afkomstig uit de verschillende gewapende groepen, dansten er samen tot aan de ochtendgloren.

In de herbergen, waar de meeste respondenten tot december 2005 verbleven, werd maar weinig van de gedemobiliseerden gevraagd. De directie van de herberg was immers verantwoordelijk voor hun onderdak, voeding, de psychosociale begeleiding, toiletartikelen, en beheerde hun studiekosten. De respondenten met zelfstandige woonruimte hadden meer verantwoordelijkheden, want ze moesten zelf zien rond te komen van hun maandelijks uitkering. Sinds augustus 2005 is de enige echte verplichting die de respondenten gedurende het programma hebben, een studie volgen of werken.

De respondenten kwamen het programma binnen met een zeer positieve houding, en wilden het liefst

direct aan de slag. Over het algemeen ging hun voorkeur sterk uit naar fysiek werk. Ze waren immers gewend aan de militaire discipline en de zware lichamelijke arbeid bij de groepering. Zelden hebben ze enige affiniteit met studie. Echter voor voormalig strijders die recent in Bogotá zijn aangekomen, en over geen enkel netwerk beschikken, is het onmogelijk om aan passend werk te komen. Als ze na verloop van tijd toch een baantje vinden, is dat vrijwel altijd in de informele sector. Om in aanmerking te komen voor het overheidsprogramma moeten de deelnemers echter bewijzen dat ze deelnemen aan een opleiding, óf een officiële werkgeversverklaring overleggen. Van dit laatste kan in de informele sector uiteraard geen sprake zijn.

Bij gebrek aan passend werk, volgden de respondenten allen één of meerdere cursussen. Ook hiermee kunnen zij hun dagen echter niet vullen. Over het algemeen zijn ze de helft van hun tijd kwijt aan het bijwonen van de lessen en het huiswerk. Het is moeilijk voor een paar uur per dag werk te vinden. Binnen het programma worden verder weinig recreatieve of productieve activiteiten ondernomen. In hun vrije tijd gaan de respondenten de stad in op zoek naar vertier, hangen rond in de herberg of woning, of kijken televisie. Een door de respondenten veel gebruikte uitdrukking om hun eigen verveling te omschrijven is “*rasking ball*”. De uitdrukking afkomstig uit het Engels, verwijst naar de houding van personen die helemaal niets te doen hebben en daarom de hele dag met hun handen in hun zakken lopen.

De respondenten leiden de eerste twee jaar een relatief beschermd leven. De deelnemers worden in materiële zin verzorgd, beschermd, en er worden geen hoge eisen aan hen gesteld. Het programma krijgt voor velen het karakter van een ‘*luna de miel*’ (wittebroodsweken). Respondenten weten dat ze binnen twee jaar op eigen benen moeten staan, maar het programma biedt weinig prikkels om actief aan die toekomst te gaan werken. Integendeel, de meeste respondenten klagen erover dat ze ten prooi vallen aan dezelfde apathie en gemakszucht, als de gedemobiliseerden die al langere tijd in het programma zitten.

Gedurende het onderzoek viel op dat de respondenten de gewoonte hadden om te klagen over de staat, en te dreigen met terugkeer naar een gewapende groepering. De stijl van de voormalig leden van de AUC is daarbij harder en veeleisender dan die *ex-guerrilleros*. Uit het onderzoek kwam naar voren dat deze dreigementen vooral voortkomen uit een enor-

me angst voor de toekomst, die hen als gewone burgers te wachten zou staan. De kans echter dat ze in criminaliteit vervallen is veel groter dan de kans dat ze weer illegaal strijder zullen worden. Voormalig paramilitairen zullen niet gauw toetreden tot een guerrilla groepering om daar zonder salaris een hard leven te moeten leiden. In het verleden vonden *ex-guerrilleros* emplooi bij paramilitaire groeperingen, maar na de collectieve demobilisatie van deze groepen kan daar nauwelijks meer sprake van zijn.

Veiligheid

Voor het gros van de deelnemers aan het overheidsprogramma, biedt de grote stad voldoende anonimiteit en veiligheid om zonder problemen het programma door te komen. Van de gedemobiliseerden wordt verwacht dat zij aan enkele minimum gedragsregels voldoen, zodat zij zich niet onnodig aan risicosituaties blootstellen. Zo moeten ze bepaalde plaatsen vermijden, en kunnen op late tijdstippen niet op straat lopen. Verder wordt hen gezegd dat ze ruzie met buitenstaanders op straat en in publieke gelegenheden moeten vermijden, en zich niet moeten uitlaten over hun verleden. In het geval van veiligheidsproblemen dienen de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Justitie en het Ministerie van Defensie, in samenwerking met de DAS⁴⁸, maatregelen te nemen om de gedemobiliseerde en zijn familie bescherming te bieden. Alle deelnemers krijgen een levensverzekering met de duur van één jaar, ter waarde van ongeveer € 2.200,-. Volgens de gegevens van het Ministerie van Defensie, werden er tot december 2005 twee deelnemers aan het programma vermoord op bevel van hun oude commandanten.

Desalniettemin blijkt de veiligheid van de groep voormalig commandanten van de guerrilla moeilijker te waarborgen. Zelfs in een miljoenenstand als Bogotá. De top van de FARC en ELN bedreigt hen met de dood omdat zij veel militaire informatie in handen hebben. Bovendien is het de guerrilla een doorn in het oog dat hun moeizaam opgeleide kader - beide groeperingen kampen met een tekort aan kaderleden - uit eigen overweging de groep verlaat. Deze voormalig commandanten leven met hun families in zelfstandige woonruimtes. Ze moeten echter uit veiligheidsoverwegingen regelmatig verhuizen. De familie moet elke keer opnieuw beginnen en kan zonder permanente verblijfplaats het productieve project niet starten. Het programma blijkt dus geschikter te zijn voor de lagere rangen van de gewapende groeperingen. De respondenten die een hogere rang hadden,

zouden graag (tijdelijk) in het buitenland willen verblijven, of gehuisvest willen worden elders in Colombia met een geheel nieuwe identiteit.

⁴⁷ Tijdens de eerste jaren van de regering Uribe, werd een deel van de voormalig kindsoldaten ondergebracht bij pleeggezinnen. Toen het aantal uitgetreden kindsoldaten toenam, werd deze vorm van begeleiding steeds minder toegepast.

⁴⁸ DAS: Departamento Administrativo de Seguridad; Binnenlandse Veiligheidsdienst.

NIEMAND OM MEE TE PRATEN

Lucy

Soacha, een uitgestrekte, treurige wijk van lage betonnen woningen in het zuiden van Bogota. Hier leven de armsten, de mensen zonder kansen. Lucy is een van hen. In haar huisje is het vochtig en koud. Er staat een tafel met vier stoelen en een goedkope muziekinstallatie. Dat is alles. Lucy is tenger en heeft gitzwart, lang haar. Ze spreekt heel zacht, alsof ze niet hardop durft te praten, kijkt je niet aan en glimlacht nooit. Twintig jaar, bijna een kind nog, maar wel met een heel leven achter zich.

Ik kom uit de Llanos in het oosten van het land, uit een klein nest. Ik sloot me op mijn vijftiende zonder echt duidelijke reden aan bij de FARC met zo ongeveer mijn gehele klas. In andere landen word je padvinder, in Colombia ga je bij de FARC. We leerden vechten, onszelf verdedigen en omgaan met wapens; een AK-47. Bij de opleiding hoorde ook ideologische lessen. Daardoor geloofde ik eerst wel in de doelstellingen van de FARC. Maar nu niet meer. Ik ben niet geïnteresseerd in politiek. Of ik ga stemmen? Wanneer? Zijn er verkiezingen in mei? Ik weet niet wie de kandidaten zijn, ik ken hun namen niet. Het interesseert me niet.'

'Ik werd gevangen genomen, nadat ik met ongeveer 400 minderjarige FARC-strijders te voet op weg was naar het noorden van Colombia. We vertrokken vanuit de omgeving van Bogota met

onze commandanten. Maar het Colombiaanse leger hield ons in de gaten, zonder dat we iets doorhadden. Na enkele weken sloegen de militairen vanuit het niets toe in de buurt van Santander en velen vluchtten in paniek. Ik denk dat bij die actie de helft van ons is gedood. Na vier dagen pikte het leger mij op en droeg me over aan de Colombiaanse kinderscherming. Ik kwam in het reïntegratie-programma terecht en ontving aan het eind geld van de overheid om dit huisje te kopen. Eigenlijk is het ook voor mijn tante, maar die leeft ergens anders. Nu woon ik hier alleen.'

'Ik werk nu voor een sociale instelling. We maken kaarten en verkopen die ook in het buitenland. Kijk, dit is er een. Een kaart met daarop een roze roos geplakt, verpakt in een soort doosje. Er staat "Feliz día de la mujer"

op. Mijn werkdagen duren lang. Ik ga om zeven uur de deur uit en ben twaalf uur later terug. Maar de dagen dat ik werk zijn beter dan het weekend. Ik ken bijna niemand in de buurt en heb daardoor weinig contacten. Er zijn in Bogota wel wat andere leden uit mijn FARC-groep, maar daarmee ga ik niet om. Wanneer ik in het weekend het huishouden achter de rug heb, is er niets meer te doen. Ik heb niemand om mee te praten. Ik heb geen geld om uit te gaan; soms ga ik in het weekend naar het park. Ik heb geen sociale zekerheid.'

'Nee, ik ben niet gelukkig. Of ik een droom heb? Nee, ik zou niet weten welke. Mijn vader is overleden. Ik moet voor mijn moeder zorgen, ze heeft geestelijke problemen. Ze woont in Villavicencio, ik ben er een maand geleden voor het laatst geweest. Ik hoop dat ik haar hier naartoe kan halen.'

Littekens op lichaam en ziel

De jeugd van de meeste respondenten werd gekenmerkt door instabiliteit. Los-vaste (liefdes) relaties vormen op het Colombiaanse platteland eerder een regel dan uitzondering. De vaders verdwijnen uit beeld, na een kortdurende relatie met de moeder, en spelen nauwelijks een rol in de opvoeding van hun kinderen.

Velen krijgen in hun jeugd te maken met stiefvaders, stiefmoeders, halfbroers en halfzusjes, en grootouders en tantes die de opvoedkundige taken (tijdelijk) waarnemen. Ook in economisch opzicht is de vaderfiguur vaak afwezig. De financiële verantwoordelijkheid voor deze gebroken gezinnen, rust vrijwel altijd op de schouders van de vrouwen en hun oudste kinderen.

Op twee personen na, ontkenden alle respondenten aanvankelijk te maken hebben gehad met huiselijk geweld. Pas na lange interviewsessies werd duidelijk dat ze wel degelijk hadden geleden onder huiselijk geweld en extreem zwaar lichamelijk werk. Ze beschouwden het echter als een normaal gegeven, en hadden het daarom niet als mishandeling ervaren. Uiteindelijk moest de trieste balans worden opgemaakt dat bijna 70% van de respondenten slachtoffer was geweest van geestelijke en/of lichamelijke mishandeling. Dit beeld wordt bevestigd door de uitkomsten van het onderzoek van *Estudios sobre Desarrollo Económico* in Bogotá waaruit blijkt dat 80% van de voormalig strijders uit illegale gewapende groepen in hun jeugd slachtoffer werden van huiselijk geweld.⁴⁹

Het huiselijk geweld in de rurale gebieden wordt van overheidswege onvoldoende aangepakt. Overheidsinstellingen als het ICBF zijn op het platteland nauwelijks actief, en grijpen onvoldoende in bij misstanden binnen de familie. Voor een deel van de plattelandskinderen blijkt toetreden tot een gewapende groepering een manier om aan deze uitzichtloze gewelddadige situatie te ontsnappen. Eduard (23 jaar, ELN) bijvoorbeeld, was het zat om

altijd door zijn stiefvader zwaar werk opgelegd te krijgen. De man schreeuwde tegen hem, bedreigde hem, en gaf hem zweepslagen. Hij besloot huis en haard te verlaten, en zocht een bevriende *guerrillero* op. Met zijn tien jaar was hij één van de jongste strijders van zijn front.

William (21 jaar, FARC) trad met 13 jaar toe tot de guerrilla. Hij werd gedreven door wrok en haat jegens zijn oom, aan wiens zorg hij was toevertrouwd omdat zijn moeder hem verwaarloosde, en zijn vader niet bekend was. "Mijn oom maakte altijd misbruik van me, deed met me wat hij wilde. Hij nam me mee naar feesten met zijn vrienden, waar ze dronken werden, en met me deden wat ze wilden. Ze schonken me kleding om het goed te maken." Eenmaal bij de guerrilla zocht hij, samen met zijn kameraad die hij in vertrouwen had genomen, zijn oom op. De wraakactie die volgde was zo bloedig dat de vader van de vermoorde oom een hartaanval kreeg bij de identificatie van het levenloze lichaam. William, inmiddels 16 jaar oud, en zijn kameraad verlieten enkele maanden later de gewapende groep.

Voormalige strijders hebben geleerd te overleven. Hun gehele jeugd heeft in het teken gestaan van aanpassing aan de meest extreme omstandigheden. Ondanks traumatische oorlogservaringen, waren ze in staat om lichamelijk en geestelijk op de been te blijven. Het overleven had zijn prijs. Bij de gedemobiliseerde strijders zijn een aantal gedragskenmerken waarneembaar die, na terugkeer in de civiele samenleving, grote gevolgen kunnen hebben voor een verdere maatschappelijke en persoonlijke ontwikkeling. Uit het onderzoek kwamen vijf belangrijke gedragskenmerken naar voren.

Wantrouwend - Het leven van strijders van illegale gewapende groeperingen wordt beheerst door wantrouwen. Degenen die zich niet aan de reglementen houden, worden intern gestraft. Leden van een guerrilla groepering moeten verschijnen voor een krijgsraad. Bijna alle respondenten hadden wel een veroordeling en/of terechtstelling van kameraden meegemaakt. Daarbij hoeft iemand lang niet altijd schuldig te zijn. De illegale gewapende groeperingen hanteren immers het principe van "beter 10 onschuldigen gedood, dan één verklikker laten ontsnappen."⁵⁰

Dit wordt niet alleen toegepast op de burgerbevolking, maar ook op de manschappen zelf. De respondenten waren zich er in hun militaire periode pijnlijk van bewust, dat ook zij een keer aan de beurt konden komen.

Ook nadat ze de oorlog de rug hebben toegekeerd, drukt dit besef nog steeds een zware stempel op hun gedrag. In principe wantrouwen ze iedereen. Zelfs degenen die dicht bij hen staan, nemen ze zelden in vertrouwen. Instinctmatig kiezen ze ervoor om te liegen over gebeurtenissen en contacten, of vertellen de halve waarheid. Met deze tactiek hebben ze immers jarenlang het vege lijf weten te redden.

Gesloten - Eén van hun belangrijkste overlevingsmechanisme bestond er uit, om zo min mogelijk de aandacht te trekken. Als gevolg hiervan zijn veel gedemobiliseerde strijders gesloten en zwijgzaam. Ze gedragen zich zo onopvallend mogelijk. Soms stellen ze zich timide en onderdanig op. Ze hebben bovendien geleerd geestelijke en lichamelijke pijn te onderdrukken, en de buitenwereld dat zo min mogelijk te laten merken.

Angstig - De gedemobiliseerde strijder heeft veelal last van angst en onzekerheid. Deze gevoelens zijn niet alleen terug te voeren op de hierboven gesignaleerde strenge discipline in de gewapende groepen. Veel strijders voelen zich ook permanent onder druk staan vanwege onderlinge spanningen tussen de groepsleden, en mogelijke confrontaties van buitenaf.

Met name de periode voorafgaand aan de vlucht blijkt een extreem eenzame en angstige tijd. In die periode komen herinneringen boven aan de mislukte vluchtpogingen van medestrijders, de klopjachten, en hun terechtstelling, waaraan ze zelf jarenlang hebben meegedaan. Hun vlucht is een sprong in het duister. Ze moeten vaak langere tijd ondergedoken leven in de streek die volledig in handen is van hun voormalige groepering. De angst om ontdekt te worden, laat hen eigenlijk de eerste jaren niet meer los. Zelfs niet als ze in het relatief veilige Bogotá wonen. Fercho (25 jaar, FARC) kwam in Bogotá zijn voormalige commandant tegen. “Ik dacht dat hij op zoek naar mij was om me te doden. Hij schrok nog meer dan ik. Hij dacht dat ik hém achterna gekomen was. Ik had geen idee dat hij ook was gevlucht.”

Gebrek aan morele kaders en verantwoordelijkheidszin - Binnen de gewapende groepen was het belangrijk om bij de commandant in de gunst te komen. De interne reglementen en de bevelen van

de leiders waren de morele leidraad. Door vaardigheid te verkrijgen in het gebruik van wapens, toonden de strijders indirect hun commandant de bereidheid om elk bevel op te volgen. Volgens Ciro, een voormalig kindsoldaat van de FARC (20 jaar), deed hij alles wat hem werd opgedragen. “Als ik daar mijn moeder had moeten doden, dan had ik haar vastgebonden en gedood. De rest die daar bij me was, had hetzelfde gedaan.” Eenmaal teruggekeerd in de civiele samenleving, ontbreekt het hen aan alternatieve morele kaders om hun gevoelens te kanaliseren. Het kost hen bovendien grote moeite verantwoordelijkheid te nemen voor hun eigen daden.

Opvliegend - De gedemobiliseerde strijders hebben vaak weinig controle over hun gevoelens van woede en agressie. Dit valt voor een deel te verklaren uit het feit dat ze onzeker zijn over hun plaats in de samenleving. Ze voelen zich vaak, terecht of onterecht, afgewezen en gediscrimineerd. Daarnaast hebben ze in de gewapende groepering niet geleerd om onderlinge geschillen door middel van dialoog op te lossen. De commandant greep immers in bij ruzies en onenigheid.

Na hun uittreden, brengt de nieuw verworven individuele vrijheid velen in verwarring. Een deel van de respondenten blijkt al bij de minste aanleiding in woede uit te kunnen barsten. Dit gebeurt als ze lang op hun beurt moeten wachten, als een bepaalde activiteit meer tijd kostte dan ze kunnen verdragen, of als ze onder (lichte) spanning of tijdsdruk staan bij het uitvoeren van een eenvoudige taak. Leonardo (24 jaar, FARC) vertelt hierover het volgende. “Op een keer ging ik met een vriend naar het kantoor om een document op te halen. We werden geholpen door een mevrouw die zei dat we moesten gaan zitten, en even moesten wachten. Na een tijdje werd mijn vriend kwaad en begon tegen de stoelen aan te trappen en ging boven op het bureau van die mevrouw staan, schreeuwend en vloekend.”

Psychische klachten en aandoeningen

De jeugdervaringen van de gedemobiliseerde strijders, hun verblijf bij de paramilitairen of de guerrilla, en hun eenzame vertrek, laten diepe emotionele en psychische sporen achter. Toch zocht slechts een enkele respondent uit zichzelf psychische hulp terwijl hij in het overheidsprogramma zat. Van jongs af aan hebben ze geleerd zich te schamen voor hun klachten, omdat het iets is voor mislukkelingen. Het getuigt niet van moed als je met je problemen te koop loopt en hiervoor hulp vraagt. Maar deze houding

kan op den duur maatschappelijke problemen veroorzaken. De klachten van een deel van de groep kan immers ontaarden in PTSS (postraumatic stress syndroom).

De psychische problemen onder de respondenten waren daarom moeilijk te inventariseren. Na verloop van tijd wilden ze wel in bedekte termen praten over hun slaapproblemen, angsten en woedeaanvallen. Maar niet één van de respondenten was in staat deze problemen daadwerkelijk te benoemen, of te erkennen dat men leed aan een psychische aandoening. Ze gebruikten vaak heel andere bewoordingen. Bijvoorbeeld Jimmy en Gabriel, twee jonge strijders afkomstig uit de FARC. Zij hebben te “lijden van de achtervolging door de heks” die ze twee jaar geleden op bevel van hun commandant vermoordden. De vrouw zou haar krachten hebben aangewend om de groep kwaad te doen.⁵¹ “We zochten haar op en zaagden haar aan stukken. We begroeven haar in stukjes, zoals ons was opgedragen, zodat de heks ons niet meer zou lastigvallen.” Ze zweren dat enkele dagen na de moord de lichamelijke resten van de vrouw waren verdwenen. Ze geloven nu dat de heks wraak op hen neemt door hen huiduitslag en vlekken te bezorgen. Verder lijden ze aan gebrek aan eetlust, overdadig zweten, totale slapeloosheid en schrikreacties.

Ondanks deze beperkingen hebben de onderzoekers bij een meerderheid van de respondenten psychische problemen kunnen achterhalen. Voor de meeste respondenten gold overigens dat deze klachten niet door een arts of psychiater werden gediagnosticeerd. Onderstaand overzicht is gebaseerd op vraaggesprekken en observaties door de onderzoekers, gecombineerd met gegevens van een psycholoog uit één van de herbergen.

Slapeloosheid - Het overgrote deel van de respondenten blijkt te lijden aan slapeloosheid. Vooral de vrouwelijke respondenten melden dat deze perioden van slapeloosheid langdurig aanhouden. Als gevolg van het gebrek aan slaap zeggen ze overdag geïrriteerd te zijn en concentratieproblemen te hebben. In de herbergen was men eraan gewend dat er 's nachts mensen gillend wakker werden uit een nachtmerrie, of een groot deel van de nacht opbleven. In sommige herbergen zochten de vrouwen geborgenheid door bij elkaar in bed te kruipen.

Depressiviteit - Ongeveer de helft van de respondenten heeft dusdanig ernstige klachten, dat er sprake is van een vorm van (lichte) depressiviteit. Dit uit zich onder andere in apathie, lusteloosheid en

gebrek aan gemoedsrust. Ongeveer 15% van de respondenten lijdt aan een zwaardere vorm van depressiviteit, die hem of haar ernstig belemmert in het dagelijks functioneren.

In sommige gevallen zijn de klachten direct te herleiden tot schuldgevoelens en onverwerkte gewelddadige ervaringen uit het verleden. John Jairo, (24 jaar, AUC) heeft naar eigen zeggen zijn gedrag niet meer onder controle en kan geen rust meer vinden. Hij is afwezig, doet niet mee met groepsactiviteiten, hij heeft altijd een offensieve houding en is heel stil. Uiteindelijk vertelt hij “ . . . ik ben gedoemd naar de kloten te gaan sinds ik *piqué a un man*⁵².” Het is de gewoonte bij het AUC dat alle strijders van de groep het hoofd van het slachtoffer rondragen. Sinds hij in Bogotá woont, komen de beelden van de gebeurtenissen steeds vaker en sterker terug. “God heeft mij niet vergeven. Elke dag heb ik erge hoofdpijn, ik kijk liever televisie dan dat ik ga slapen.”

Paranoïa - Zo'n 40% van de respondenten geeft aan last te hebben van paranoïa en lichtere vormen van achtervolgingswaan. De lichte vorm kan vrij onschuldige fysieke uitingsvormen krijgen. Veelzeggend is de anekdote over de banken in de wachtkamer van het kantoor⁵³ waar de deelnemers aan het overheidsprogramma kwamen om formaliteiten af te handelen. De banken, die midden in de wachtkamer waren opgesteld, werden niet gebruikt. De deelnemers aan het programma gingen met hun rug tegen de muur staan, en hielden hun blik gericht op de ingang. Bij enkele respondenten ging het uiteindelijk ziekelijke vormen aannemen. Ze trokken zich steeds meer terug op hun slaapkamer met de deur op slot, en kwamen amper meer op straat.

Verslaving - Alcoholgebruik is een wijd verbreid verschijnsel onder alle gewapende groeperingen, maar structureel alcoholmisbruik wordt door de commandanten tegen gegaan. Pablo (19 jaar, AUC) vertelt in dit verband: “Elke eerste van de maand kwamen we met z'n tienden bij elkaar. Ieder had COL \$ 200.000 bij zich [om drank te kopen]. We zetten de geluidinstallatie buiten, en daarna wist de één niet meer van de ander waar hij heenging. We wisten alleen dat hij met één of ander vrouwtje was vertrokken.” Eenmaal in het overheidsprogramma raakt een deel van de gedemobiliseerde strijders verslaafd aan alcohol.

Drugsgebruik kwam tot voor kort voornamelijk voor onder de paramilitairen. Volgens de heer Juan David Ángel, voormalig directeur van het overheidsprogram-

ma, begint het probleem echter sinds kort endemische vormen aan te nemen. Dit beeld werd door de ambtenaren van de ICBF onderschreven. Een ex-directeur van één van de herbergen is er zelfs van overtuigd dat “90% van de deelnemers verslaafd is aan alcohol of drugs, vooral marihuana”. In grote steden als Bogotá en Medellín komen de gedemobiliseerde strijders bovendien in aanraking met zeer goedkope drugs, zoals *basuco*⁵⁴. Dit zwaar verslavende verdovende middel heeft, meer nog dan cocaine, een verwoestend effect op de psychische en lichamelijke gezondheid van de gebruiker.

Lichamelijke klachten en aandoeningen

De helft van de respondenten raakte gewond tijdens gevechten. Dat is opvallend, gezien het feit dat slechts een kwart deelnam aan directe militaire confrontaties met het leger of andere gewapende groeperingen. Slechts 4% nam aan meer dan drie militaire confrontaties deel. Maar van de groep respondenten was wel 90% betrokken bij vijandelijkheden en schermutselingen. Van de respondenten raakten 9 personen gewond als gevolg van explosieve materialen (zoals landmijnen en bommen), 9 als gevolg van granaatscherven, en 29 personen liepen schotwonden op aan armen of benen. De meeste respondenten van deze groep hielden blijvende klachten aan dit lichamenlijk letsel over.

Veel van de fysieke problemen van de ex-strijders zijn het directe gevolg van het feit dat ze op jonge leeftijd zware lichamelijke ontberingen hebben moeten doorstaan. De ondervoeding, fysieke uitputting en slechte hygiënische omstandigheden trekken een zware wissel op het jonge nog onvolgroeide lichaam. Dit manifesteert zich onder andere in problemen met ingewanden en organen, nek- en rugklachten en gewrichtsblessures. Verder blijkt een deel last te hebben van (oog)infecties die nooit, of onvoldoende behandeld werden. De meest voorkomende tropische ziekte onder de manschappen is malaria. De symptomen van deze en andere tropische ziektes worden echter zelden onderkend. Ook na toetreding tot het programma komt het zelden tot deze diagnose, omdat de symptomen dan meestal zijn verminderd en er slechts een reeks van vage klachten overblijft.

Een speciale categorie betreft de seksueel overdraagbare ziekten. Er zijn geen exacte cijfers bekend, maar uit gesprekken is naar voren gekomen dat alle gewapende groepen er in meer of mindere mate mee te maken krijgen. Met name omdat er veel wisselende contacten plaatsvinden tussen de strijders

onderling, maar ook tussen strijders en burgers. Strijders met ernstige seksuele aandoeningen worden door de gewapende groeperingen verstoten. Melinda (25 jaar, FARC) vertelt dat “twee of drie jaar geleden de hele groep een medisch onderzoek moest ondergaan. Ze kwamen naar het kampement en namen ons bloed af; we wisten niet wat er gebeurde. Enkelen [strijders en burgers] werden vermoord, waaronder de meisjes van de discotheek. Ze zeiden daar dat het infiltranten waren van het leger.” Het idee leefde onder de commandanten dat de met HIV geïnfecteerde meisjes in opdracht van het leger seks hadden met FARC jongens.

Een jaar later werd Melinda uit de groep gehaald omdat ze twee maanden zwanger was, en naar het ziekenhuis gestuurd. “De arts zei dat ik aids had, en vertelde veel over de ziekte, en dat ik niet de enige was. En dat ik naar de stad moest gaan om me te laten behandelen. Later kwam ik erachter dat het een vreselijke ziekte was en dat mijn baby ook besmet zou kunnen zijn.” Ook de vader van haar kind werd naar Bogotá gestuurd om zich te laten behandelen. Ze bleken beiden al besmet te zijn geweest voordat ze een relatie kregen; hij door een meisje van de discotheek en Melinda door haar commandant. “Het kind werd gezond geboren, hij is niet besmet, mijn arme kindje, hij is al weer bijna twee jaar.”

Medische zorg

Als voormalig strijders tot het overheidsprogramma toetreden, krijgen ze een medisch en psychologisch onderzoek. Het betreft een weinig diepgaand onderzoek dat in Colombia gebruikelijk is bij burgers die een gezondheidscertificaat nodig hebben. Het onderzoek spitst zich niet toe op de specifieke achtergrond van de toekomstige deelnemers aan het programma. Zo vindt er geen bloedonderzoek plaats om tropische ziekten, drugsgebruik, of SOA's op te sporen. Gedurende het programma vinden geen nieuwe medische onderzoeken plaats.

Na het medisch onderzoek wordt de deelnemer aangemeld bij het door de overheid gesubsidieerde ziektekostenstelsel, het zogenaamde ‘*Régimen Subsidiado de Salud*’. Dit is de gangbare ziektekostenverzekering in Colombia, voor wie niet particulier verzekerd is. In theorie hebben de deelnemers aan het overheidsprogramma dus toegang tot gratis gezondheidszorg. Zij blijven hier aanspraak op maken nadat ze het overheidsprogramma verlaten hebben. De medicijnen zelf zijn gratis of deels gesubsidieerd. In de praktijk worden echter veel zieke deelnemers aan het overheidsprogramma niet behandeld. Dit komt

in de eerste plaats omdat het stelsel een drietal veel voorkomende aandoeningen niet dekt, te weten: SOA's, aandoeningen als gevolg van alcohol- en drugsverslaving, en psychische aandoeningen.

Verder heeft men alleen toegang tot gratis medische zorg als men een officiële diagnose van de ziekte of aandoening kan overleggen. De huisarts dient de klachten dus serieus te nemen en de patiënt voor onderzoek te verwijzen naar een specialist of laboratorium voor bloedonderzoek. Artsen zijn geneigd dit pas te doen als de gezondheidssituatie van de patiënt zeer slecht is, en wanneer goedkope behandelingen geen resultaat bieden. In de praktijk blijven veel voormalig strijders dus rondlopen met hun klachten, zonder dat ze behandeld worden.

De psychosociale zorg werd gegeven in de herbergen zelf. De beheerders van de herbergen waren contractueel verplicht op elke 30 bewoners één psycholoog aan te stellen. In principe vonden er groepssessies plaats die, afhankelijk van de werkstijl van de betreffende psycholoog, konden variëren van sporten tot kringgesprekken. Verder vond er wekelijks een persoonlijk gesprek van 15 minuten plaats. De psychologen konden deelnemers met psychische problemen niet zelf behandelen. Bij doorverwijzing stuitte de voormalig strijder op het hierboven beschreven verzekerings-probleem. Volgens de psychologen die in de herbergen werkten waar het onderzoek plaatsvond, zou ongeveer 70% behandeling nodig hebben gehad. Voor de psychologen was deze situatie professioneel gezien zeer onbevredigend.

De aanstelling van een psycholoog kreeg niet van alle beheerders voldoende aandacht. Dit wreekte zich, toen bleek dat de problemen waarmee deze psychologen te maken kregen, hun ervaring en capaciteiten soms ver te boven gingen. De gedemobiliseerde strijders voelden intuïtief de onervarenheid van een aantal psychologen aan. Ze namen daarop een superieure en sceptische houding aan, die elke vorm van communicatie onmogelijk maakte. Arturo (20 jaar, ELN) vertelt: "Tegen die meiden zei je maar wat. Ze roepen je maar bij zich om vragen te stellen, en altijd willen ze praten over dáár [hun leven bij de gewapende groepering] en dat gezeur. !Néééé, apa! [afkorting voor papa] Ik maakte dat kreng maar iets wijs en liet haar in die waan."

De medische zorg na december 2005

Sinds de sluiting van de herbergen eind 2005, wonen de deelnemers aan het programma op zichzelf, verspreid over de stad. In principe zouden de CRO's (zie

hoofdstuk 3) voor een groep van 1800 individueel gedemobiliseerde strijders het aanspreekpunt moeten zijn bij onder andere gezondheidsproblemen.

De Nederlandse CRO's - met zo'n 1000 begunstigen - organiseren geen verplichte psychosociale groepssessies. Ze leveren psychische begeleiding als de voormalig strijder daar zelf om vraagt.

De vraag is of de voormalig strijders in staat zijn om zelf het initiatief te nemen om hulp te zoeken als zij duidelijke klachten krijgen. Onze onderzoekers werden meerdere keren gebeld door respondenten met acute psychische en lichamelijke klachten, omdat ze bang waren zelf op een arts af te stappen. Tijdens huisbezoeken zouden dergelijke sluimerende klachten kunnen worden gesignaleerd, maar deze zijn niet standaard in het programma van de Nederlandse CRO's opgenomen..

De CRO's van de overheid - die ongeveer 900 begunstigen hebben - kennen wel verplichte groepssessies. De medewerkers van deze CRO's zouden ook twee keer per week huisbezoeken af moeten leggen. Pax Christi heeft niet kunnen achterhalen of dit in de praktijk op regelmatige basis daadwerkelijk plaatsvindt.

De grote groep van 4000 individueel gedemobiliseerde strijders die niet verbonden zijn aan een CRO kunnen nergens terecht voor psychologische ondersteuning of maatschappelijke begeleiding. De respondenten behoren tot deze laatste groep. In de periode december 2005 - juli 2006 had nog geen enkele respondent die nog in het overheidsprogramma zat (58 van de 90 personen) contact gehad met een psycholoog, of huisbezoek ontvangen.

49 María Victoria Llorente, Enrique Chau, Luz Magdalena Salas (2005) De la Casa a la Guerra: Nueva Evidencia sobre la Violencia Juvenil en Colombia. Informe Final. Centro de Estudios sobre Desarrollo Economico, p. 53.

50 Colombiaanse uitdrukking: "es mejor equivocarse ejecutando a 10 inocentes, que dejar pasar un sapo (Delatores)."

51 In de rurale gebieden van Colombia zijn geloof in zwarte magie en de magische krachten van tovenaressen en heksen een veel voorkomend fenomeen. Hun hulp wordt ingeroepen bij gezondheidsproblemen, sociale gebeurtenissen en wanneer men een belangrijk besluit moet nemen. Ook de gewapende groeperingen maken van de diensten van deze personen gebruik. Zo gelooft men dat tovenaressen de manschappen kunnen 'dichtmaken'. Deze 'gesloten' mannen zouden dan niet door kogels geraakt kunnen worden.

52 Dit wil zeggen: het aan stukken zagen van een persoon met een kettingzaag. Op deze manier wordt er door sommige paramilitaire groeperingen afgerekend met verklidders.

53 Het kantoor van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie, is thans een CRO.

54 Basuco is een residu van de cocapasta. Over het algemeen wordt het middel opgerookt. Vanwege de hoge mate van vervuiling kunnen de drugshandelaren het product niet op de internationale markt kwijt, en brachten het -zij het tegen zeer lage prijzen - op de Colombiaanse markt. Het middel wordt vooral in de arme wijken gebruikt.

TWINTIG JAAR VERSPILD

Marcus

Marcus verschijnt als een spook uit de duisternis in het felle licht, terwijl een tropische stortbui op hem neerdaalt. Hij komt van de avondschoon waar hij leert lezen en schrijven. Een paar maanden geleden was hij nog commandant van het ELN, het Leger voor de Nationale Bevrijding maar hij deserteerde. Hoewel begin veertig heeft de oud-strijder een kalend hoofd met grijs haar. Tijdens het gesprek is hij nerveus en tapt constant met zijn rechervoet op en neer. Een glimlach verschijnt niet op zijn gezicht.

Het begon in de vroege jaren tachtig, toen ik de ongelijkheid in het land zag. Ik sloot me aan bij het ELN om te vechten tegen de armoede in het land, voor de rechten van de boeren. Het ELN heeft altijd sterke banden met boerenorganisaties gehad. Ik werd commandant van de Frente Heroes de Anorí, een commando in de buurt van Medellín. We bleven elektriciteitsleidingen op en blokkeerden de weg tussen de twee grootste steden; Medellín en Bogota. Om mensen bewust te maken van de klassenverschillen in het land maar ook om geld te innen. Maar we startten ook een stadsguerilla in de sloppenwijken van Medellín. Dat liep goed want op den duur beschikten we over medische verzorging, kleding, onderdak én we handelden onze wapenkopen daar af. 'Na verloop van tijd ging ik me wel afvragen of we goed bezig waren. Ik maakte een analyse van wat er in

Cuba, de Sovjetunie en in Nicaragua gebeurde. In sommige landen was de linkse revolutie gelukt, maar bij ons duurde de strijd al ruim veertig jaar en we hadden niet meer dan een kwart van het land onder controle. Bovendien zag ik, dat we in onze revolutionaire strijd, de waarden aan het verliezen waren. We voerden steeds meer aanvallen op de burgerbevolking uit en ik realiseerde me dat een revolutie op deze manier niet zou werken.'

'Uiteindelijk heb ik besloten het ELN te verlaten. Ik had al met andere commandanten getwist over de vraag of we op de goede weg waren, maar die discussie heb ik verloren. Daarop besloten de commandanten dat ik naar Bucaramanga overgeplaatst moest worden. Toen heb ik in het geheim tegen mijn compagnie gezegd: ik ga weg. Wie wil, kan mee. Op een dag was ik ziek en vroeg of ik

voor verzorging naar Medellín mocht gaan, voordat ik naar Bucaramanga zou vertrekken. In Medellín heb ik afscheid van mijn familie genomen. Ik was overtuigd dat vluchten mijn dood zou worden maar was bereid te sterven. Vanuit Medellín ben ik vervolgens vertrokken naar een legerbasis om over te geven. Samen met 32 mannen uit mijn compagnie.' 'Het leven is moeilijk nu. Ik word gezocht en moet oppassen. Ik heb weinig geld, voel me triest en heb spijt dat ik twintig jaar van mijn leven heb weggegooid. Ik hoop dat ik in de toekomst een bedrijfje kan opzetten. Verder wil ik voor mijn kinderen zorgen. Van het geld dat ik aan het eind van mijn demobilisatieperiode ontvang, ga ik wellicht een huisje kopen. Al ik weet niet of ik dat op deze plek wil. Dit is een stad terwijl ik van het platteland kom. Ik ben gewend met een machete om te gaan.'

Inburgeren

Provincialen in Bogotá

“In het begin waren we bang voor de auto’s, dus wachten we zo lang met oversteken . . . zelfs als een auto heel langzaam aan kwam rijden. De eerste keer dat ik naar de cursus ging, met een paar anderen, raakten we op de terugweg de weg kwijt. Dus moesten we op zoek naar een hoog punt, zoals de (voetgangers) bruggen over de snelweg, zodat we het gebouw van de Bancafé [hoog en verlicht gebouw dat dicht bij de herbergen stond] konden vinden. Je komt nu eenmaal zo uit de bergen.” Wilson (23 jaar, FARC).

Kort na toetreding tot het overheidsprogramma staat de voormalig strijders de eerste grote confrontatie te wachten; de cultuurschok die plattelanders ervaren als zij voor het eerst in hun leven in een wereldstad terecht komen. Van de 90 respondenten is immers 79% afkomstig van het afgelegen platteland, 18% uit een provinciestedje, en slechts 3% uit de stad. De eerste weken na hun aankomst in Bogotá voelen ze zich verloren, angstig en onzeker. Ze worden overvloedig door de omvang en drukte van de stad, de mensenmassa’s en het drukke verkeer.

In het dagelijks leven blijken ze al snel vaardigheden te missen. Ze kunnen zich niet oriënteren, begrijpen niet hoe het openbaar vervoer werkt en kennen het fenomeen stoplichten of fietspad niet. Ze weten niet hoe ze geld van hun bankrekening kunnen halen. Vaak schamen ze zich hiervoor, en durven ze alleen aan andere voormalig strijders hulp te vragen. Edgardo (25 jaar, AUC) vertelt: “Een jonge jongen hielp me een rekening te openen (...). De geldautomaat leerde ik gebruiken toen een meisje het me voordeed, maar dat was twee maanden later.”

De positie van de inheemse gedemobiliseerde strijders is een geval apart. De meeste indianen kunnen niet aarden in de wereldstad Bogotá. Een groot deel van hen is direct afkomstig uit het oerwoud, en kan alleen al het klimaat in de hoofdstad niet verdragen. Hun culturele identiteit hangt bovendien nauw samen met het contact met hun gemeenschap en de regio. De meeste inheemse gedemobiliseerde strijders willen terug naar hun gemeenschap, maar zijn bang voor represailles. Medio 2005 werd er een speciale herberg voor hen opgezet, maar met het sluiten van

de herbergen werden ook de inheemse deelnemers gehuisvest in zelfstandige woonruimte. Het overheidsprogramma biedt thans onvoldoende mogelijkheden om in te spelen op hun culturele achtergrond en hun specifieke toekomstplannen.

Het stadse leven

Ondanks deze cultuurschok heeft de moderniteit van het stadse leven grote aantrekkingskracht op de gedemobiliseerde strijders. Alle respondenten zijn de trotse bezitter van een mobiele telefoon, en maken er ook een sport van deze steeds weer door te verkopen voor de aanschaf van een ander model. Ook huishoudelijke apparaten en andere elektronica met moderne snufjes zijn in trek. Vormen van vermaak waarmee men in de gewapende groepen al kennis had gemaakt, krijgen in de stedelijke omgeving een nieuwe dimensie. De mannen weten over het algemeen binnen de kortste keren hun weg te vinden naar goedkope bordelen, kroegen en in mindere mate naar de gokhallen.

De verlokkingen van de grote stad brengen veel voormalig strijders in financiële problemen. Bijna 80% van de respondenten gaf aan met betrekking tot het uitgavenpatroon, zich nog “in een leerproces” te bevinden. In de gewapende groepen werd immers voor hen gezorgd, en alleen de paramilitairen beschikten over een salaris voor hun persoonlijke uitgaven. Ook binnen het programma droegen de voormalig strijders aanvankelijk geen of nauwelijks financiële verantwoordelijkheden. In de herbergen werd immers alles voor hen verzorgd, en ontvingen zij alleen een toelage voor de transportkosten naar school. Volgens Mery (21 jaar, FARC) ontstonden zelfs hierbij problemen “Er zijn mensen die in plaats van te resocialiseren, nog verder de weg kwijt raken. Ze maken hun transportvergoeding op aan drank”.

Sinds januari 2006 dragen de deelnemers aan het overheidsprogramma veel grotere financiële verantwoordelijkheden. Ze wonen zelfstandig en krijgen een toelage om zelf in hun onderhoud te voorzien. Dit vereist veel meer discipline, een eigenschap die volgens Manolo (25 jaar, AUC), velen niet bezitten. “Er zijn van die knullen die van het platteland komen en niks weten. Die laten ze dan los in de grote stad, daarna mogen ze op zichzelf gaan wonen, met COL \$ 500.000

[€ 170] per maand . . . en dan gaan ze het slechte pad op, gaan ze drinken, of stelen.” Vooral de mannen blijken een gat in de hand te hebben. Marco (27 jaar, AUC), echtgenoot en vader van zes kinderen, vierde de ontvangst van zijn eerste maandtoelage door in de stad een bordeel te bezoeken. Hier werd hij beroofd van COL \$ 1.500.000 (€ 508), waarna de familie de rest van de maand was aangewezen op de hulp van andere gedemobiliseerde strijders.

De voormalig strijders die dergelijke verlokkingen kunnen weerstaan komen desalniettemin ook vaak in de problemen. De uitbetaling van de toelage loopt regelmatig vertraging op, en ze zijn niet gewend om hun uitgaven te plannen of te sparen. Ook komen zij vaak voor onverwachte kosten te staan, als blijkt dat medicijnen niet (geheel) gedekt worden door de verzekering, of familieleden in nood hen om steun vragen. De meeste nemen dan hun toevlucht tot pandjesbazen, waar ze hun schaarse persoonlijke eigendommen kunnen belenen. De woekerrentes die moeten worden betaald leiden over het algemeen tot verdere financiële problemen.

Het familieleven: hooggespannen verwachtingen

De *guerrillero*, en in mindere mate de paramilitair, verruult zijn familie voor de illegale gewapende groepering. De respondenten kregen van hun commandanten te horen dat contact met thuis niet werd toegestaan of niet wenselijk was. Maar na verloop van een aantal jaren begon een groot aantal respondenten toch naar de eigen familie terug te verlangen. Bij toetreding tot het programma wilden allen de familie graag weer zien. In 82% van de gevallen lukte het ze ook daadwerkelijk om het contact te herstellen. De overige respondenten hadden geen naaste familie meer of konden deze niet traceren.

De eerste ontmoeting met de familie is een ontroerend, spannend en emotioneel moment. Op den duur blijkt echter dat de verloren tijd zich maar moeilijk laat inhalen. De familieband wordt zelden meer zo hecht als men had gehoopt. Bij de meeste respondenten blijft het contact op langere termijn beperkt tot incidentele telefoongesprekken. Ruzies en conflicten staan een hechte familieband vaak in de weg. Soms heeft dit te maken met onverwerkt leed over gebeurtenissen in de familie. Vaak ook hangt het samen met het feit dat veel gedemobiliseerde strijders opvliegend zijn en agressief gedrag vertonen. Zo vertelt Mario (24 jaar, AUC); “Mijn zus is 14 jaar en heel rebels. Ik heb haar al vaker verteld dat ze zich moet gedragen, en ma niet moet tegenspreken. Op een dag kwam ik onverwachts thuis en ik hoorde haar

tegen ma schreeuwen.” Hij ging daarop naar de kamer van zijn zus, en brak haar been met een stuk hout.

Twintig van de respondenten lieten hun gezin openen in het programma. Daarnaast lieten zeven respondenten hun broers en zussen of ouders openen. In totaal werden 79 gezins- en familieleden tot het programma toegelaten. Dit correspondeert met landelijke cijfers.⁵⁵ De respondenten zijn vast van plan om ook in de toekomst in het onderhoud van deze familie en gezinsleden te voorzien, en hen in het leven vooruit te helpen. De relatie met de partner en kinderen is over het algemeen dan ook warm en affectief. Maar veel respondenten blijken wel moeite te hebben met het vervullen van hun dagelijkse taken en verplichtingen als ouder. De woedeaanval en het gebrek aan communicatie drukken een stempel op het familieleven.

Zeventig respondenten hadden geen gezin toen zij actief waren in de gewapende groep. Van deze groep startten 21 respondenten een vaste relatie tijdens het programma. Hiervan kozen 13 personen voor een gedemobiliseerde strijder als partner, en kreeg één persoon een relatie met de zus van een gedemobiliseerde uit dezelfde herberg. De meeste respondenten gaven aan zich beter te voelen bij een relatie met een voormalig strijder. Doris (24 jaar, AUC): “Ik vind gewone mannen ‘watjes’ (*güevón*), en ik zou hem bovendien niet kunnen vertellen wat ik heb meegemaakt. Hij zou zeker schrikken.” Hun vrees wordt onderbouwd door de uitkomsten van het onderzoek. De relaties tussen respondenten en burgers bleken over het algemeen na korte tijd te stranden. Respondenten gaven als reden het wantrouwen binnen de relatie, en het feit dat zij bij ruzie en onenigheid hun emoties niet onder controle hadden.

Voormalig *guerrilleras* dragen binnen de gemeenschap van gedemobiliseerde strijders het stigma van ‘vrouwen voor één nacht’, omdat hun superieuren liefdesrelaties met *guerrilleros* verboden, maar kortstondige seksuele contacten met medestrijders wel toestonden. Mario (24 jaar, FARC) heeft geen vertrouwen in voormalig strijdsters. “Een gedemobiliseerde vriendin is het ergste, want voor je er erg in hebt is ze al weer met een ander. Daarom betaal ik er het liefst eentje van de *Calle 19* (rosse buurt).” Mede als gevolg van dit stigma, bouwen weinig voormalig *guerrilleras* een vaste relatie op.

Nieuwe burens

De basis van een reïntegratieproces is een goed contact met medeburgers. Ex-strijders blijken echter als

gevolg van gebrekkige sociale vaardigheden maar moeilijk in staat om contacten te leggen met buurtbewoners. Ook geven ze aan dat ze zich vaak afgewezen voelen door de samenleving. Gerardo (28 jaar, FARC) vat de problemen als volgt samen: “Je hebt je beperkingen, hoe je met andere moet praten, hoe je met andere mensen moet omgaan [...] wij hebben niet echt een plek voor ons zelf, waar je rustig kunt leven, omdat je altijd bang bent om afgewezen te worden [...] andere mensen hebben dat niet, die hebben hun plek al.”

In het programma wordt bijna geen aandacht besteed aan het contact met de gemeenschap. Ook de CRO's werken niet op dit thema. De gemeente Bogotá deed een poging om de buurtcomités (*juntas comunales*) in contact te brengen met de bewoners van de herbergen. Dit initiatief strandde omdat de buurtbewoners protesteerden tegen de gevolgen van de (geconcentreerde) aanwezigheid van herbergen in hun wijk⁵⁶.

In enkele gevallen bestaat er wel intensief contact tussen de gedemobiliseerde strijders en buurtbewoners. In het geval van de herberg van de ‘*indultados*’ gaf men als reden aan, dat het een echte volkswijk betrof. De levensstijl van de buurtbewoners zou beter aansluiten bij de levenshouding van de voormalig strijders. Een andere uitzondering op de regel betreft de situatie waarin de gedemobiliseerde strijders zich opwierpen als beschermers van de buurtbewoners. Miguel (44 jaar, ELN) vertelt: “De mensen uit de wijk vonden ons aardig, omdat wij besloten dat er in de wijk geen boeven en drugsverslaafden mochten zijn. Wij begonnen de problemen op te lossen. Op een dag probeerden ze in te breken in een huis. Wij gingen er snel op af met planken, en alles wat we te pakken konden krijgen, we bonden ze vast totdat de politie kwam. Hiervoor waren de mensen ons zeer dankbaar.”

In Medellín is de gemeente zelf verantwoordelijk voor de begeleiding en integratie van voormalig strijders en kreeg een budget van het overheidsprogramma.⁵⁷ De gemeente heeft het programma een eigen inhoud gegeven, waarbij de nadruk ligt op psychosociale hulp en persoonlijke begeleiding. De gedemobiliseerden wonen zelfstandig, maar hebben een vaste begeleider die huisbezoeken aflegt en er op toeziet dat de gedemobiliseerde wekelijks de verplichte bijeenkomsten bijwoont. Het contact tussen burgers en de gedemobiliseerde strijders is opgenomen in het gemeentelijke programma. Zo worden er buurt- en herdenkingsbijeenkomsten georganiseerd en organi-

seren gedemobiliseerde strijders bijvoorbeeld buurtfeestjes voor kinderen.

In andere gemeenten blijkt er weinig te gebeuren ten aanzien van de gedemobiliseerden en het reïntegratieproces. Eén van de redenen hiervoor is het gebrek aan kennis over de situatie van de gedemobiliseerden bij gemeentes. De burgemeester van Santander de Quilichao (Cauca) is niet op de hoogte van het aantal gedemobiliseerden in zijn stad, en hij heeft ze niet kunnen identificeren.⁵⁸ Gemeentes kunnen hierdoor moeilijk een beleid ontwikkelen ten aanzien van de reïntegratie van ex-strijders.

Democraten in hart en nieren?

Om van de voormalig strijders actief participerende burgers te maken, is een mentaliteitsverandering nodig die een enorme inzet vergt. In tegenstelling tot de gedemobiliseerde leden van bijvoorbeeld de M19 en CRS⁵⁹, zijn de huidige gedemobiliseerde strijders geen intellectuelen en zijn ze zelden uit ideologische motieven lid geworden van de gewapende groepering. De perceptie van de respondenten inzake democratie, de wetgevende, juridische en uitvoerende macht, is over het algemeen negatief. Hun besef van burgerplichten en -rechten is zwak ontwikkeld.

De respondenten blijken zich in hoge mate te kort gedaan te voelen door de overheid, en zijn slecht in staat om hun situatie af te zetten tegen die van de rest van de Colombiaanse bevolking. Het feit dat ze als deelnemers aan het overheidsprogramma in hoge mate profiteren van maatregelen voortkomend uit dit democratische stelsel, verandert hun beeld niet. De voordelen die het systeem hen biedt weet men wel te benutten. Men ziet het als een vanzelfsprekendheid, waar geen verplichtingen of loyaliteit met de rechtstaat tegenover staan.

De respondenten zijn nauwelijks politiek actief. Van de 90 respondenten is er één, een voormalig lid van de FARC, actief binnen een gevestigde politieke partij. Eén respondent, een voormalig lid van de ELN, is lid van een *Junta Comunal* (buurcomité), en twee minderjarige respondenten nemen deel aan een belangenorganisatie voor gedemobiliseerde strijders, genaamd *Foro Jóven* (Jeugd Forum).

Democratische verkiezingen vormen geen belangrijk thema in de belevingswereld van de respondenten. Aanvankelijk wilde een aantal respondenten bij de verkiezingen in 2006 gaan stemmen. Vooral omdat het gerucht in de herbergen de ronde deed dat presidentskandidaat Uribe Vélez het bedrag voor het productieve project zou verhogen. Uiteindelijk stemde

vrijwel niemand. Ferney (27 jaar, FARC) weigerde categorisch te stemmen. “In Colombia zijn er misschien mensen met de goede bedoeling om de Colombiaanse samenleving te helpen, maar als ze stijgen, corrumperen ze. Alles is corruptie. Ik stem op niemand.” Bij de voormalig strijders van de ELN is het politieke bewustzijn over het algemeen groter, maar ook zij stemmen niet. De democratie is voor hen nog altijd een instrument van de bourgeoisie.

⁵⁵ Iedere individueel gedemobiliseerde laat gemiddeld 3,5 familieleden tot het programma toetreden.

⁵⁶ El Tiempo, 16 juli 2005 ‘Fin de Albergues que hay en Bogotá.’
El Tiempo, 18 juli 2005, ‘Sacab Albergues de Reinsertados de Bogotá.’

⁵⁷ Ideas para la Paz en revista Semana, ‘Reconstrucción, Reserción y Región’, september 2006.

⁵⁸ Studiereis van Pax Christi Nederland, met drie parlementariërs (B. Dittrich, C. van der Staaij en E. Egerschot), van 21 tot en met 25 augustus 2006, waarbinnen een bezoek aan in Santander de Quilichao op 24 augustus 2006.

⁵⁹ Zie hoofdstuk “Demobilisatie en reïntegratie in Colombia”

EEN EIGEN PLEK

Augusto

Augusto zou de ideale schoonzoon kunnen zijn. Vriendelijk gezicht, netjes gekleed, vrolijke ogen en klein maar krachtig van postuur. De oud-strijder is inmiddels getrouwd en heeft een dochtertje van drie maanden.

'Ik werd deel van het FARC in juni 1996; 13 jaar oud. Het was een absurde keuze, want ik had geen flauw idee hoe het zou zijn in een camouflagepak rond te lopen en met een geweer om te gaan. De meeste mensen die bij de FARC gaan, vergissen zich en weten van niks. Sommigen kiezen er voor omdat ze verliefd zijn op wapens of op een man of vrouw, anderen omdat ze gewelddadig zijn en denken dat ze elke dag iemand kunnen doden. Ik wilde het gewoon ontdekken, het is avontuurlijk.'

'We werkten, studeerden, of vochten. We hadden geen tijd aan thuis of familie te denken. We lazen veel over Marx en Lenin en moesten ook de reglementen plus normen van de FARC uit het hoofd leren. Ik zat in een bevoorradingskamp, liep wacht en kookte. Het beviel me heel erg goed. Ik dacht: ik ben bereid om voor deze revolutionaire zaak te sterven. Als ze me hadden gevraagd mijn moeder

tegen een paal te zetten en haar te fusilleren, dan had ik het gedaan.'

'Een van de beroemdste FARC-gevechten vond plaats in de buurt van Putumayo; op de legerschool Coreguajes. We doodden dertig militairen in opleiding. Mijn taak was de camera bedienen en dus zag ik alle explosies. Het was een heel hard gevecht omdat het leger geen guerrilla levend wil laten ontsnappen. In de ochtend namen we de voorhoede van het leger onder vuur, in de middag vielen we de basis aan. Pas na drie dagen was het het leger in staat hulp in te roepen van vliegtuigen en Black Hawk helicopters. Eentje van die Hawks stortte in de rivier; de inzittenden verbrandden levend door de hete olie die onderin de heli copter zat.'

'De ideeën van onze chef Manuel Marulanda zijn nog steeds goed voor het volk. Maar zijn grote leger trekt ook mensen aan die niet voor de revolutionaire zaak strijden, maar

voor een eigen hoge positie. Daardoor voelde ik me steeds minder thuis. Bovendien werd ik bang omdat ik over Simon Bolivar had gesproken en vertelde wat er allemaal misging. Ik moest dan ook voor de krijgsraad verschijnen, die je meestal ter dood veroordeelt. Daarom ben ik met een boot naar een basis van het Colombiaanse leger gevlucht.'

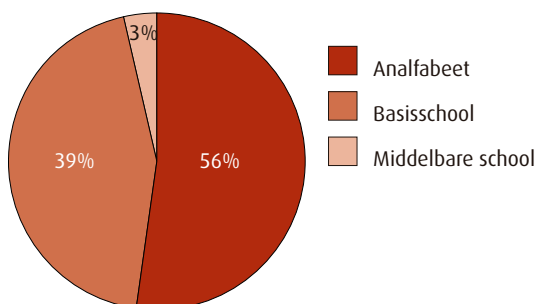
'Ik kom uit de Llanos, van het platte land. Daar zijn geen taxi's en bussen, er is alleen maar jungle. En nu woon ik in de stad; dat is wennen. Gelukkig gaat het emotioneel beter, ik hoef 's nachts niet meer te peinzen of ze me op patrouille sturen of dat ik de volgende dag moet vechten. Ik heb mijn vrouw en kinderen plus een eigen plek. En verder verkoop ik loten op straat. Maar het lijkt wel of mensen mij wantrouwen. Daarom wil ik verder gaan met veranderen en een eigen bedrijf starten om voor mijn gezin te zorgen. Dat is mijn plan en daaraan werk ik hard.'

Onderwijs op maat?

De uitgangspositie

Het opleidingsniveau van de 90 respondenten was bij toetreding tot het overheidsprogramma zeer laag. De helft van hen (46 personen) had de lagere school niet afgerond en was analfabeet of functioneel analfabeet. Van de overige respondenten hadden er 39 de lagere school afgemaakt, maar geen of nauwelijks middelbaar onderwijs genoten. Slechts 3 respondenten hebben een diploma van de middelbare school, en twee personen hadden een vakopleiding genoten. Bij de gewapende groeperingen kregen ze een militaire training en, in het geval van de guerrilla, wat ideologische scholing. Hun intellectuele ontwikkeling stond er verder stil. De vorming en opleiding van de voormalig strijders vormt dan ook een speerpunt van het overheidsprogramma.

OPLEIDINGSNIVEAU RESPONDENTEN BIJ TOETREDING TOT HET PROGRAMMA

De 'inburgeringscursus'

Alle deelnemers aan het overheidsprogramma moeten de basiscursus, de zogenaamde *Modulo Inicial* (Introductiecursus) volgen. Deze cursus heeft een duur van 100 lessen (verspreid over vier weken), en vindt plaats kort na toetreding tot het programma.⁶⁰ Doel van deze 'inburgeringscursus' is de zelfredzaamheid van de voormalig strijders in de Colombiaanse samenleving te vergroten. De deelnemers krijgen er het functioneren van het overheidsprogramma uitgelegd. Verder komen de volgende thema's kort aan bod als: het functioneren van het gezondheidsstelsel, burgerrechten en -plichten, inspraakmogelijkheden van burgers, overleven in de grote stad, en het vreedzaam oplossen van conflicten tussen personen.

De respondenten hebben allen een positief oordeel over de *Módulo Inicial*. Ze krijgen veel nuttige informatie te horen. Bij toetreding hebben de deelnemers bijvoorbeeld geen idee van hun rechten en plichten binnen het programma. In de cursus krijgen ze dit gedetailleerd uitgelegd, en kunnen ze er met vragen terecht. Ook de overige thema's hebben grote praktische waarde. Eén van de respondenten verwoordde dit als volgt: "Door de cursus kun je contacten leggen, en voel je je niet zo anders dan de rest". De docenten zijn veelal ervaren psychologen die een geschikte methode hanteren en de juiste toon weten te treffen. Ook het schoolgebouw met de gezellige cafetaria's, én het feit dat men nog maar net tot het programma is toegetreden, dragen bij aan een goede sfeer tijdens de lessen. Tot teleurstelling van de respondenten krijgen deze thema's geen vervolg in het overheidsprogramma.

Voormalig strijders in de schoolbanken

Alle deelnemers aan het overheidsprogramma zijn sinds augustus 2005 verplicht, na het afronden van de basiscursus, onderwijs te volgen of te werken. In de praktijk kunnen de gedemobiliseerden geen baan vinden, en gaan ze allen studeren. Ze moeten in totaal tenminste 650 uren onderwijs volgen. Dit kan verspreid worden over één of meerdere opleidingen. Bij structurele absentie wordt de toelage stopgezet. De deelnemers aan het programma moeten maandelijks de financiële bewijsstukken van hun onderwijsactiviteiten overleggen. Verder voert het ministerie geen controles uit.

De gedemobiliseerde strijders zijn over het algemeen niet erg gemotiveerd om weer naar school te gaan. Vrijwel alle respondenten gaven aan dat ze liever direct aan het werk waren gegaan. Ze zijn gewend aan zwaar lichamelijk werk en een strakke dagindeling. Ze willen direct na toetreding tot het programma de handen uit de mouwen te steken, het liefst binnen een boerenbedrijf. Diego (29 jaar, FARC en vader van twee kinderen) meldde daar bijvoorbeeld over: "Ik zou een machete in mijn handen moeten hebben, en wat bananenplanten, wat yuca, en varkens en koeien fokken. Maar kijk, we lopen elke middag naar school, waar we niets leren." Illustratief is ook de opmerking van Samantha (23 jaar, AUC): "dat van die computers, dat vind ik wel wat, maar ik moet wel

hard studeren [. . .] als het aan mij ligt, dan zou ik niet gaan, maar als ik niet ga, dan krijg ik mijn maandelijksse geld niet.” Uiteraard zijn er ook uitzonderingen. Don Eli (50 jaar, FARC) volgt vol enthousiasme de basisschool, en werkt dagelijks hard aan zijn huiswerk. Hij krijgt voor het eerst van zijn leven de kans om te leren lezen en schrijven.

De studiekeuze

De deelnemers aan het overheidsprogramma kunnen kiezen voor een (verkorte) lagere of middelbare schoolopleiding, en/of vakopleidingen. In principe kunnen ze elke opleiding kiezen, die binnen het budget valt en aansluit bij hun opleidingsniveau. Het ministerie heeft geen selectie gemaakt van opleidingen en onderwijsinstellingen, en doet ook geen aanbevelingen. Om zich te oriënteren op hun studiekeuze gingen de gedemobiliseerde strijders naar de *‘Área de Educación*.⁶¹ Sinds 2006 gaan ze hiervoor naar de CRO’s. Op prikborden hangen honderden advertenties van onderwijsinstellingen. De daadwerkelijke inschrijving voor de cursus vindt bij de betreffende onderwijsinstelling plaats. Veel respondenten zeiden dat ze door de bomen het bos niet meer zagen. Hun uiteindelijke studiekeuze bleek gebaseerd op de volgende afwegingen:

- **Vooropleiding**

De respondenten kiezen vaak vanwege hun lage opleidingsniveau voor de basis- en/of middelbare schoolopleiding. Met het volgen van deze opleiding hebben ze in principe voldaan aan de minimum vereiste van 650 onderwijsuren. Tenminste negen respondenten werden geweigerd voor de opleiding tot automonteur omdat ze onvoldoende vooropleiding hadden. Er werd tenminste vier jaar middelbare school geëist.

- **Duur van de opleiding**

De respondenten blijken een sterke voorkeur te hebben voor korte opleidingen. Ze kampen met concentratieproblemen, hebben weinig tot geen affiniteit met onderwijs, en hebben geen studiediscipline. Het idee om meer dan een half jaar met een opleiding bezig te moeten zijn, schrikt hen af. De gekozen vakopleidingen hadden vrijwel allemaal een korte duur.

- **Bereikbaarheid van het opleidingsinstituut**

De gedemobiliseerde strijders voelen zich in de hoofdstad vaak gedesoriënteerd en onveilig. De neiging bestaat dus om een opleidingsinstituut in de buurt te kiezen. Dit werd versterkt na het sluiten van de herbergen. De deelnemers aan het

programma raakten over de stad en de voorsteden verspreid, en konden bovendien niet langer rekenen op de steun en aanbevelingen van de leiding en medebewoners van de herberg.

- **Studie- en transportkosten**

De hoogte van het schoolgeld en de transportkosten vormen een belangrijke overweging bij de studiekeuze. Tot december 2005 werden de studiekosten door de leiding van de herberg betaald. Er zat echter een maximum aan de reiskostenvergoeding. Daarom zagen velen af van de populaire veeteeltcursus, die werd gehouden in de buitenwijk ‘Mosquera’. Men moest hiervoor namelijk een extra buskaartje kopen. Nu alle respondenten in *hogares independientes* wonen en moeten rondkomen van hun maandelijksse toelage⁶², probeert men zoveel mogelijk op studie- en reiskosten te bezuinigen.

- **Beperkt aantal plaatsen**

Respondenten worden regelmatig afgewezen omdat de opleiding vol blijkt te zijn. De deelnemers aan het programma schrijven in op reguliere opleidingen, die openstaan voor een algemeen publiek. Er worden geen plaatsen gereserveerd voor gedemobiliseerde strijders. Zo werden er 14 respondenten afgewezen voor een landbouwkundige opleiding. Ook de bakkerscursus blijkt vaak vol. Felipe (25 jaar, AUC) had graag de bakkerscursus willen volgen “[. . .] ik heb al drie keer geprobeerd om erin te komen, maar ze zeggen steeds dat er geen plaats meer is [...] en dan moet ik me weer voor iets anders inschrijven”.

Gevolgte leertrajecten binnen het overheidsprogramma

Alle 46 respondenten die bij toetreding tot het programma analfabeet waren of nauwelijks basisonderwijs hadden genoten, kozen voor de verkorte basisschool opleiding. Bijna de helft liet het daarbij. Vijftien personen besloten na de basisschool een korte vakopleiding te volgen. Dertien personen stroomden na de verkorte basisschoolopleiding door naar de middelbare school, waarvan er acht dan ook nog een vakopleiding volgde. De favoriete vakopleiding van deze doorzetters was systeembeheerder.

Vooropleiding: analfabeet / basisschool niet afgerond	Aantal respondenten: 46
Basisschool	18
Basisschool en vakopleiding	15
Basisschool én middelbare school	5
Basisschool, middelbare school, vakopleiding	8

Van de groep respondenten die bij toetreding tot het overheidsprogramma de basisschool al wel hadden afgerond, besloten er toch nog elf te starten met de verkorte basisschoolopleiding. De overige 28 personen kozen allen voor de middelbare schoolopleiding, waarvan ongeveer de helft ook nog een vakopleiding volgde. De opleidingen tot systeembeheerder, automonteur en veeteler waren het meest in trek.

Vooropleiding: basisschool (middelbare school niet afgerond)	Respondenten (totaal 39)
Niets afgerond/werkt	2
Basisschool	1
Vakopleiding	6
Basisschool / vakopleiding	7
Basisschool / middelbare school	2
Basisschool/middelbare school/ vakopleiding	1
Middelbare school	11
Middelbare school / vakopleiding	9

De vijf respondenten die bij toetreding tot het programma in het bezit waren van een middelbare schooldiploma kozen voor de vakopleidingen van systeembeheerder en administrateur.

Vooropleiding: middelbare school afgerond	Respondenten (totaal 5)
Vakopleiding	5

Vakopleidingen

De helft van de respondenten volgde geen vakopleiding. Soms, omdat ze vertraging oplopen bij de middelbare schoolopleiding, en vervolgens niet meer aan een vakopleiding toekomen. Het was de uitgangspositie op de arbeidsmarkt van veel respondenten ten goede gekomen als zij naast de basis en/of middelbare school in ieder geval ook een vakopleiding hadden gekozen. Eén van de respondenten, een man van veertig jaar en vader van twee kinderen, liep om veiligheidsredenen vertraging op, en zal nu het programma verlaten met alleen een middelbare school diploma op zak. Hij gaat de maat-

schappij in zonder een vak te hebben geleerd, en heeft geen idee hoe hij zijn gezin zal moeten onderhouden.

Onder de 51 respondenten die wel een vakopleiding volgden, was systeembeheer de populairste cursus. De populariteit van de opleiding tot systeembeheerder valt vooral te verklaren uit het feit dat veel jongeren het vak associëren met moderniteit en de internationale communicatiecultuur. Bovendien is het cursusaanbod groot, en lopen de studenten weinig kans om te worden afgewezen.

Type vakopleiding	Aantal respondenten per vakopleiding
Geen vakopleiding	39
Systeembeheerder (computers)	17
Veeteelt	9
Bakker	7
Automonteur	7
Bedrijfsadministratie	7
Timmerman	3
Bouwvakker (assistent)	3
Visteelt	3
Fotografie (alleen minderjarige gedemobiliseerden)	2
Kantoor - en archiefassistent	2
Kapper / schoonheidsspecialist	1

Onderwijs op maat?

De onderwijsmethoden en vakdidactische aanpak van de educatieve instellingen waar de gedemobiliseerde strijders terecht komen, sluiten over het algemeen niet aan bij hun achtergrond. De voormalig strijders komen immers terecht in heterogene klassen met veel reguliere studenten. Maar de gedemobiliseerde strijders vormen een moeilijke groep, die een speciale aanpak vereist. Ze zijn gewend aan fysieke inspanning en ontberen zitvlees en studiediscipline. De lessen moeten dus vooral afwisselend en praktisch zijn. Daarnaast hebben ze als gevolg van het harde leven in de gewapende strijd vaak fysieke en psychische beperkingen die het leerproces bemoeilijken. Maar ook zijn ze bang om vragen te stellen en voor gek te staan ten overstaan van de groep, en hebben ze veel individuele begeleiding nodig.

Een uitzondering hierop vormde de gerichte aanpak van het opleidingscentrum Don Bosco Obrero. Het centrum verzorgde gedurende ruim twee jaar de technische opleiding van zo'n 3000 voormalig strij-

ders. Deze katholieke organisatie⁶³ heeft ruime ervaring met de opvang en opleiding van onder andere straatkinderen en jongeren uit volkswijken. Het instituut beschikt over goed opgeleide en betrokken docenten, en geeft veel persoonlijke aandacht en begeleiding aan de leerlingen. De overheid stopte uiteindelijk de samenwerking omdat Don Bosco Obrero geen agrarische cursussen kon aanbieden.

Het niveau van veel opleidingen is op z'n minst discutabel. Van de respondenten die hun basisschool en/of middelbare school afronden, bleken er nog zeker 44 respondenten functioneel analfabeet te zijn. Dit blijkt onder meer uit het verhaal van Fabian (19 jaar, FARC) die zijn middelbare school binnen het programma deed. Vanwege zijn inzet en goede resultaten op de middelbare school mocht hij de toespraak houden bij de afstudeerceremonie. Toen hij geholpen werd door de onderzoekers bij het opstellen van de tekst van de toespraak, kwamen zij er achter dat zijn lees- en schrijfniveau niet veel hoger was dan dat van een leerling uit groep zes van de basisschool.

Een combinatie van leren en werken, zou voor veel respondenten een uitkomst zijn geweest. Dit vereist echter een nieuwe opzet van het onderwijsprogramma. De gedemobiliseerden zouden al in een vroeg stadium een stage moeten gaan lopen bij een bedrijf of instelling die aansluit bij hun opleiding. Dit zou de latere kansen van de gedemobiliseerde strijders op de arbeidsmarkt ook aanzienlijk vergroten. Tot op heden zijn er nog geen serieuze inspanningen verricht om bij het bedrijfsleven dergelijke stageplaatsen te verwerven. De Nederlandse CRO's (ruim 900 begunstigden) bemiddelen voor de voormalig strijders met bedrijven en uitzendbureaus voor het verkrijgen van stageplaatsen. Pax Christi heeft niet kunnen achterhalen hoeveel stageplaatsen dit heeft opgeleverd.

Twee respondenten kregen het aanbod om zes maanden werkervaring op te doen in Spanje (via de Spaanse overheid), in de land- en tuinbouw. Ze kwamen zeer enthousiast terug. Ze hadden er een relatief hoog loon gehad, en de mogelijkheid benut om de nieuwe omgeving te leren kennen. De directeur van de herberg waarin de twee gedemobiliseerden verbleven, constateerde bij deze twee personen een duidelijke mentaliteitsverandering. Ze hadden een veel bredere kijk op de wereld om zich heen gekregen. Bovendien hadden ze een werkritme en ervaring met samenwerken opgedaan.

Klaar voor de toekomst?

In de geactualiseerde versie van de 'inburgeringscursus', die sinds 2006 wordt gebruikt, wordt enige aandacht geschonken aan de toekomstplanning van de voormalig strijders. Zo worden thema's als 'het nemen van beslissingen' en 'levensprojecten' behandeld. Erg diepgaand is het allemaal niet. Het onderwerp wordt in groepsverband gegeven, waardoor de respondenten zich veel minder aangesproken voelen. Na het afsluiten van de inburgeringscursus komen deze thema's niet meer aan de orde. Het programma ontbeert persoonlijke begeleiding bij het opzetten van een realistische toekomstplanning, waarvan de studiekeuze onderdeel zou moeten uitmaken.

Zelf hadden de respondenten op het moment van hun studiekeuze geen duidelijk toekomstbeeld voor ogen. Ze hadden bovendien geen ervaring op, of kennis van, de reguliere arbeidsmarkt. Over de invulling van het productieve project gingen ze pas in een laat stadium nadenken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er slechts in één geval een verband bestond tussen de studiekeuze van de respondent en het type project dat hij later opzette. Van de 35 respondenten die het overheidsprogramma hadden afgerond in december 2005, vonden er vier werk dat enigszins verband hield met hun gevolgde opleiding. De jongen die uiteindelijk timmerman werd, studeerde veeteelt en computers. Degene die de timmeropleiding deed, opende een kantoortje voor juridische bijstand aan gedemobiliseerde strijders. Voormalig strijders studeerden voor systeembeheer, terwijl ze al bezig waren met de opzet van een kaashandel.

⁶⁰ De cursus kan plaatsvinden in de laatste fase van het programma van het Ministerie van Defensie, of in de eerste weken van het programma van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie.

⁶¹ *Área de Educación* is de afdeling onderwijs van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Justitie.

⁶² De toelage bedraagt COL \$ 586.000,- (€ 191) voor 1 persoon zonder kinderen. Hiervan moet men alle levensonderhoud bekostigen. Ter vergelijking, in 2006 was het minimumloon in Colombia COL \$ 408.000,- (€ 133) http://www.businesscol.com/empresarial/tributarios/salario_minimo.htm.

⁶³ Zie www.don.bosco.net voor meer informatie.

WACHTEN OP DE TOEKOMST

Marilyn

Roze is de kleur van Marilyn's vijf centimeter dikke teenslippers, de kettinkjes om haar hals, haar blouse en haar oorknoppen. Ze is klein en ziet er goed uit, evenals dochter Maira van twee jaar; haar trots en hoop voor de toekomst. Niets doet vermoeden dat deze kleine vrouw zes jaar lang deel uitmaakte van de FARC.

'Sinds twee jaar ben ik weg bij de FARC. Uiteindelijk kon ik gaan omdat ik zwanger was en problemen met mijn gezondheid had. Mijn commandant stuurde me in mijn vierde maand naar een ziekenhuis. Daarna ben ik niet meer teruggegaan. Sinds drie maanden is ook mijn man bij me; hij heeft de FARC ook verlaten. Eerst was ik met de commandant samen, maar later werd ik zwanger van mijn huidige man. De commandant heeft mijn man toen bij zich geroepen en hem gevraagd: wat doen we met het kind? Mijn man zei toen: wat u wilt, commandant, als u denkt dat een abortus beter is, dan doen we een abortus.'

'Ik heb me aangesloten bij de FARC omdat ik me verveelde en eenzaam voelde. Een goede vriendin ging naar de USA en ik bleef achter. In de regio waar ik woonde, in de Llanos, kende iedereen de FARC. De beweging had ons dorp in hun macht. Eigenlijk wist

ik niets van de FARC, maar over hun ideeën heb ik later veel gehoord toen ik eenmaal deel van hen was. Ik vond het een zware tijd. Lange marsen in de snikhete jungle was ik niet gewend. We waren veel onderweg in het zuiden van het land. Gelukkig hoefde ik niet te vechten; ik was verantwoordelijk voor het koken en liep wacht; dat soort dingen.'

'Ik heb veel mensen zien sterven, minstens een stuk of vijftien uit mijn eigen onderdeel. Die moesten we vaak achterlaten, dat vond ik heel moeilijk. Daarvoor is geen tijd, zeiden de commandanten. Meestal worden de lijken later door het leger meegenomen. Voor onze gewonden was er goede medische verzorging. De FARC beschikte over eigen ziekenhuizen in de jungle. Wat dat betreft, hadden ze het goed voor elkaar.'

Het reïntegratie-programma heeft me wel wat geholpen. De psychologen

met wie je praat, maken je duidelijk dat je vooruit moet kijken, dat je een plan moet maken voor je toekomst, dat soort dingen. Maar eigenlijk weet ik dat zelf ook wel. Ik maak me het meeste zorgen over Maira, mijn dochter. Ik wil dat ze een goede toekomst krijgt, maar heb absoluut geen idee hoe de toekomst van Colombia eruit ziet. Ik hoop dat ik ooit een eigen zaak kan opzetten. Maar als je me vraagt wat voor bedrijfje dan weet ik het nog niet.'

De overdonderende wereld

Het leven na de wittebroodsweken

De overheid hanteert geen volg- of monitoringsysteem voor gedemobiliseerde strijders die het programma verlaten hebben. Van de gedemobiliseerde strijders, die het programma hebben afgerond, blijft 20% in contact met een CRO, met de overigen is geen contact meer. Er zijn dus geen algemene cijfers bekend over de arbeidssituatie, gezondheid en woonplaats van de gedemobiliseerden die het programma hebben verlaten. Onderstaande informatie is alleen gebaseerd op de onderzoeksresultaten. Medio 2006 hadden 37 van 90 respondenten het overheidsprogramma verlaten.

De stad of het platteland

Een meerderheid (60%) van de respondenten gaf aan terug te willen keren naar het platteland, al dan niet naar hun geboortestreek. Dat wil niet zeggen dat ze dit in de praktijk ook altijd deden. Van de degenen die het programma op 1 januari 2006 hadden beëindigd (37) hebben er in totaal 12 Bogotá verlaten. Vijf gingen terug naar hun geboortedorp, de andere 7 gingen naar rurale gebieden waar ze geen binding mee hadden. Van de groep die op 1 januari 2006 nog bezig was met het programma (58 personen), verlieten maar liefst 32 personen Bogotá. Ze maken het programma nu af in hun geboortedorp (12 personen), of in andere gebieden (20 personen).

Het zijn vooral de jongeren die in de stad willen blijven, en de ouderen die terug willen naar het platteland. De jongeren hebben zich sneller kunnen aanpassen aan het stadse leven en voelen zich vaak beter bij de anonimiteit die de grote stad biedt. Yised (AUC, 22 jaar) vertelt het volgende: "Ik wil graag in Bogota blijven. Nee, mijn dorp is niet meer van mij. Ik ben er wel met vakantie heen geweest, en voor de dorpsfeesten. Ik blijf voor mijn kind hier (in de stad). Ik wil niet dat ze daar 'paraquito' [klein para'tje] zeggen tegen mijn kind [. . .]. Bogotá is een grote stad met veel mogelijkheden om te werken, te wonen, hier letten mensen niet op wat je doet en niet doet." De anonimiteit van Bogotá biedt Elvira (32 jaar, ELN) een gevoel van veiligheid: "Ik voelde mij goed . . . vooral vanwege de veiligheid. Bogotá is erg groot, en je moet het wel heel slecht treffen als ze [leden van de illegale gewapende groep waartoe men behoorde] je vinden."

Opvallend is dat de personen die teruggingen naar hun geboortedorp vooral voormalig *guerrilleros* (FARC strijders) waren. Hiervoor zijn drie redenen: in veel gevallen hebben ze na verloop van tijd het gevoel dat ze zonder veiligheidsproblemen kunnen terugkeren naar de plaats waar ze gerekruteerd werden. De commandanten maken zich voornamelijk druk over het deserteren van het hoge en middenkader van de guerrilla. In andere gevallen was de FARC niet meer actief in hun oude woonplaats. Voor een derde groep gold dat zij ver van hun woonplaats militair actief waren geweest.

Het productieve project

Het productieve project is ervoor bedoeld om de voormalig strijders de kans op een duurzaam inkomen te verschaffen. Het bedrag dat per persoon beschikbaar is voor het productieve project is in de loop der jaren steeds lager geworden, en bedroeg in december 2005 nog zo'n € 3.500,-.

Uit onderstaand overzicht blijkt dat van de 25 kleine bedrijfjes die werden gestart door de respondenten, er in augustus 2006 feitelijk nog maar vier bestaan. De overigen zijn gestopt wegens gebrek aan economisch perspectief. Overigens zijn de cijfers van startende ondernemers landelijk gezien ook weinig rooskleurig; 70% van deze groep zou binnen een jaar gedwongen zijn het bedrijf te beëindigen. Een voorkomend verschijnsel is dat de persoon wel de benodigde apparatuur en inventaris aanschaft ten behoeve van het nieuwe bedrijfje, maar uiteindelijk nooit daadwerkelijk start. Zo kocht een gedemobiliseerde de benodigde machines om een pindabranderij te beginnen. Maar al snel daarna verkocht hij de boel om zijn schulden te betalen, en zijn vrienden en familieleden geld te lenen.

Type productieve project	Aantal respondenten	Relatie met vakopleiding	Functioneren
Huis gekocht	11	Nee	1 weer verkocht
Bedrijfje zonder specificatie	7	Nee	3 functioneren; 4 gestopt
Koffieverkoper	4	Nee	Allen gestopt
Kleine supermarkt	2	Nee	Allen gestopt
Fabriek voor fruitverwerking	2	Nee	Allen gestopt
Beheerder herberg	1	Nee	Herbergen gesloten
Bakkerij	1	Geen vakopleiding	Gestopt
Houtbewerkingsbedrijf	1	Nee	Funcioneert
Verlenen juridische bijstand	1	Nee	Gestopt
Internet café	1	Ja, bedrijfsadm.	Gestopt
Kippenfokkerij	1	Geen vakopleiding	Gestopt
Transportbedrijfje	1	Geen vakopleiding	Gestopt
Koeriersdienst	1	Geen vakopleiding	Gestopt
Telefoonwinkeltje	1	Geen vakopleiding	Gestopt
Te laat met aanvragen van project	1	-	-
Totaal	37		

De deelnemers aan het overheidsprogramma worden nauwelijks voorbereid op de keuze en uitvoering van hun latere productieve project. In het geval van de respondenten was er slechts één voorbeeld waarbij er sprake was van een relatie tussen het genoten onderwijs tijdens het programma, en het latere productieve project. Ze kregen wel wat algemene financiële voorlichting. Twaalf personen zochten externe ondersteuning bij de uitvoering van het project. De respondenten met een gezamenlijke houtwerkplaats kregen bijvoorbeeld adviezen en begeleiding van personen en instellingen die dit uit goede wil en onbetaald deden. Het is één van drie bedrijven die het tot op heden hebben gered.

Elf personen besloten de geldsom te beleggen in de aanschaf van een eigen woning. Daarvan werd er tot op heden slechts één verkocht wegens oplopende schulden. Deze personen gingen over het algemeen direct in loondienst werken. Het kopen van een huis lijkt daarmee een tamelijk solide investering te zijn.

De rest van de respondenten zocht werk nadat het eigen bedrijfje werd gestaakt. De mogelijkheden zijn, vanwege de lage opleiding van de respondenten en de enorme concurrentie op de arbeidsmarkt, uiteraard gering. Van de 37 respondenten die het programma inmiddels hebben afgerond, vonden er 26 snel een baan. Elf personen werden werkloos. Uit onderstaand overzicht blijkt dat de meeste personen van de onderzoeksgroep uiteindelijk ongeschoold

werk gaan verrichten. Twee personen verrichten illegale activiteiten. Ze zijn coca plukkers, een beroep dat ze ook al uitoefenden toen ze nog in de gelederen van de FARC opereerden. Verder waren zes personen werkzaam in de herbergen waar de gedomobiliseerde strijders werden opgevangen. Deze herbergen zijn inmiddels gesloten.

Werkzaamheden (kort na afsluiting programma)	aantal personen	Vast contract
administrateur van een herberg demobilisatie-programma	4	Nee
Eigenaar van een herberg demobilisatieprogramma	2	Ja
Huishouding / Dienstverlening	2	Nee
Medewerker recyclingbedrijf	1	Nee
coca plukker	2	Nee
kaartjesverkoper	2	Ja
Bouwvakker	2	Nee
Assistent archivaris	1	Nee
Verpleger	1	Ja
Houthakker	1	Nee
Soldaat	1	Ja
Data typiste	1	Nee
Productief project	1	Nee
Agrarisch medewerker	1	Nee
Gemeenteambtenaar	1	Ja
Bewaker	1	Nee
Werkloos	11	
Totaal	37	

Omdat men over het algemeen geen vast contract krijgt, blijken veel banen uiteindelijk van tijdelijke aard. Binnen de groep van respondenten waren er slechts zeven personen die al een jaar of langer uit het programma waren. Daarvan hebben er twee vast werk (waarvan één in het leger), zitten er drie een gevangenisstraf uit, en worden er twee onderhouden door familieleden.

Werkzaamheden Eén jaar later	aantal personen	Vast contract
Soldaat	1	Ja
Houthakker	1	Nee
Werkloos / onderhouden door familie	2	
Veroordeeld tot gevangenisstraf	3	
Totaal	7	

De voormalig strijders blijken in de praktijk niet de meest ideale werknemers. Ze zijn gewend aan militaire discipline, maar dat is niet te vergelijken met de gezagsverhoudingen binnen een werkrelatie. De meesten kunnen maar zeer moeilijk wennen aan een baas, en missen de discipline en communicatieve

eigenschappen om een betrouwbare werknemer te zijn. Daarnaast zijn ze vaak extreem wantrouwend. Lincoln (22 jaar, FARC) had een sollicitatiegesprek bij een bedrijf, dat iemand zocht om hun klanten telefonisch te woord te staan. Tijdens het gesprek werd hij onzeker, en bedacht hij dat de baan in werkelijkheid ging om een trainingscursus voor telefonische marketing, waarvoor hij moest betalen. Onzeker en gefrustreerd vanwege zijn persoonlijke situatie, vroeg hij zijn toekomstige baas op de man af: 'of het om een baan ging, of dat hij de cursus in rekening ging brengen, en als dat laatste zo was moest hij dat nu direct zeggen, want anders zou er misschien nog een dode vallen'.

Ondanks de terughoudendheid van het Colombiaanse bedrijfsleven om gedemobiliseerden aan te nemen zijn er toch een paar initiatieven te noemen. Zo zijn er afspraken gemaakt tussen het overheidsprogramma en enkele supermarkten en met het Ministerie van Transport omtrent het aannemen van voormalig strijders.⁶⁴

Zorgen over de toekomst

De daadwerkelijke reïntegratie van de gedemobiliseerde strijders begint eigenlijk pas na het verlaten van het overheidsprogramma. Het relatief beschermde leven, waarbij de overheid zorgt voor huisvesting, inkomen en opleiding, is dan definitief ten einde. De gedemobiliseerde moet zich een plaats gaan verwerven in de Colombiaanse samenleving. De hardheid van dit dagelijks bestaan blijkt velen te overdonderen.

In de laatste fase van het overheidstraject, beginnen de meeste deelnemers zich zorgen te maken over de toekomst. Velen koesteren stilletjes de hoop dat de overheid een oplossing voor ze zal trachten te zoeken. Op beperkte schaal is dat ook zo. De overheid schept immers werkgelegenheid voor een klein groep, bijvoorbeeld als assistent van de verkeerspolitie. Verder zijn er plannen om voormalig strijders in te zetten bij het deactiveren van anti-personele mijnen, bij de handmatige uitroeiing van illegale gewassen en in het bosbeheer. De overgrote meerderheid van de voormalig strijders zal echter zelf in zijn of haar levensonderhoud moeten voorzien, zonder hulp van buitenaf.

Geldzorgen domineren het leven van de voormalig strijders. Het onderzoeksteam constateerde bij veel respondenten een permanent tekort aan eerste levensbehoeften. Deze armoede beperkt zich niet alleen tot de groep van werklozen. Ook de werkende

respondenten kennen armoede. Bijvoorbeeld omdat men verantwoordelijk is voor familieleden die men jaren niet gezien heeft. Mireya (25 jaar, FARC) kocht een woning van het geld voor het productieve project. Echter, het huis heeft veel achterstallig onderhoud en lekkage. Ze probeert geen gas en electriciteit te gebruiken om geld uit te sparen. Het weinige dat ze verdient met de verkoop van kunstnijverheid - zo'n 100 per maand - moet ze delen met haar zieke moeder. Gezien deze situatie, zijn criminaliteit en drugshandel serieuze opties. Ook aansluiting bij een paramilitaire groepering is een mogelijkheid, bijvoorbeeld bij één van de nog niet gedemobiliseerde blokken. Een paramilitair zonder leidinggevende taken verdient nog altijd twee keer het minimum salaris in Colombia. Opvallend genoeg, gaven de drie respondenten die veroordeeld werden voor criminele activiteiten, als reden van hun terugval niet een uitzichtloze financiële situatie op. Ze werden veel eerder in een onbewaakt moment verleid door de mogelijkheid om op een makkelijke manier veel geld te verdienen.

Wilson (22 jaar, FARC) werkte aan de opzet van een kippenfokkerij, en zou binnen een maand van start gaan. Een voormalige kameraad van hem, haalde hem over om mee te doen aan een afpersingszaak. Hij deed het omdat: "we heel wat biljetten gingen verdienen. Zoiets als een miljoen [Colombiaanse Pesos]!" Hij werd gepakt en veroordeeld tot 20 jaar, en verloor alle recht op staatssteun. Christian (19 jaar, FARC) investeerde zijn geld in een koeriersbedrijf per motor. Binnen 45 dagen moest hij zijn bedrijf stoppen omdat hij vooral druk was met het consumeren van drugs en het bezoeken van bordelen. Hij is inmiddels 21 jaar, en zit in de gevangenis voor het bezit en de verkoop van drugs.

De grote verleiding blijft het feit dat ze in het criminele circuit op een makkelijke manier geld kunnen verdienen. Toch bleven tot op heden de meeste individueel gedemobiliseerde strijders op het rechte pad. Ze blijken een tamelijk objectieve afweging te maken tussen de voor- en nadelen van een burgerbestaan. Voor hen weegt het argument zwaar dat ze met hun demobilisatie rust hebben gekregen. Ze waren oorlogsmoe toen ze besloten te deserteren, en dat gevoel zijn de meeste voormalig strijders nog niet vergeten.

... 12.000
... ΔΡΑΡC. EP
... ΜΟΧΙΜΟΣ. ΡΟΡΛΑ ΡΙ.3

ALLES VOOR MIJN BROERTJES

Pedro

Pedro is klein, stevig en gekleed in een vlot spijkerpak en witte sportschoenen. Het type waarop de meisjes verliefd worden. In zijn oranje plastic kuipstoeltje gezeten en een cola drinkend, is het amper voor te stellen dat deze jongen al een leven als guerillero achter zich heeft.

Ik sloot me aan bij de Autodefensas toen ik acht was; samen met een paar broers. Dat was op 15 mei 1989; mijn geboortedag. De jongste was zes. Mijn vader behandelde zijn kinderen erg slecht, hij sloeg ons. Daarom wilde ik bij de Autodefensas. Als je deel van hen bent, stel je iets voor. Met een geweer word je gerespecteerd en voel je jezelf groot. Van mijn tien broers en zussen sloten zich vijf bij de FARC aan en vijf bij de Autodefensas. Mijn zussen kozen ook voor de Autodefensas, maar zijn beiden om disciplinaire redenen doodgeschoten. Een van hen praatte te veel; ze kreeg een kogel en klaar. Ik weet niet wat er met mijn vijf broers bij het FARC is gebeurd.'

'De ACC probeert de plattelandsbevolking tegen de guerilla te beschermen. Wij kunnen doen wat het leger door haar statuten met mensenrechten niet kan doen. Wij werken niet volgens de internationale wetgeving. En we zijn ook anders dan het leger. Wij

komen van het platteland, terwijl de jongens in het leger uit de steden komen. Wij horen bij het volk. Maar als wij verdwijnen, komen de guerillas. Daarom is het ACC noodzakelijk; ook al omdat het leger geen echte vuist kan maken. Het geld voor het ACC komt van verschillende bijdragen en meer dan 75 procent uit drugshandel. Aan ontvoeringen doen we niet, dat is iets voor de FARC. Zonder drugs zouden er geen Autodefensas meer zijn. Het zijn dus geen boeren meer maar drugshandelaren.'

'Ik heb vijftien jaar deel uitgemaakt van de Autodefensas. Van alles meegemaakt, maar na een zwaar gevecht van acht dagen wilde ik weg. We werden slecht behandeld en nog slechter betaald. Ik sprak met mensen van buiten de groep over mijn plan naar het leger over te stappen. Zij zijn toen met het leger gaan praten en namen me mee naar Puerto Carreno. Na een kort verblijf in een albergue werd ik door het Ministerie van

Defensie begeleid. Ik ben nu zestien maanden in het overheidsprogramma en heb er nog ongeveer negen te gaan. Maar het programma én het geld is onvoldoende. Ook al omdat mijn moeder is gestorven en niets heeft nagelaten.'

'Ik woon nu in Bogota samen met mijn twee andere broers en drie kleine stiefbroertjes. Die zijn een, drie en acht jaar oud. Ik kende ze niet; heb ze hier voor het eerst gezien. Nu moet ik voor ze zorgen, maar het Rode Kruis wil ze afnemen. Of de demobilisatie oneerlijk is? Elk wapen dat wordt ingeleverd, is één minder en kan geen schade meer aanrichten. Dat is mijn mening over gerechtigheid. Het belangrijkste is dat ik mijn drie stiefbroertjes goed kan opvoeden, dat ze een goede toekomst hebben.'

“Aan wie moet ik vergeving vragen?”⁶⁵

Over schuld, boete en verzoening

Het overheidsprogramma voor demobilisatie en reïntegratie werd opgezet met de bedoeling zoveel mogelijk strijders aan de oorlog te onttrekken. Zaken als waarheidsvinding, genoegdoening van de slachtoffers, en verzoening, zijn binnen het officiële programma ondergeschikt gemaakt aan deze hoofddoelstelling. Vrijwel alle deserteurs worden toegelaten tot het overheidsprogramma. Ze krijgen dus de CODA certificering als er geen juridische aanklacht of veroordeling (bij verstek) tegen hen loopt, en zij geen verdere bekentenissen doen. Het is echter aannemelijk dat een aanzienlijk deel van hen wel degelijk schuldig is aan misdaden die buiten het pardon vallen.⁶⁶ Ze krijgen het advies om belastende informatie over hun verleden achter te houden. De meeste respondenten bleken zeer verrast te zijn over deze gang van zaken. Ze gingen er over het algemeen van uit dat ze, omdat ze zich vrijwillig overgaven, niet al te zwaar gestraft zouden worden. Maar zelden verwachtten ze amnestie.

Schuldgevoelens

De respondenten die in januari 2006 nog deelnamen aan programma (53 personen) gaven aan geen schuldgevoelens te hebben over de eventuele daden die ze op hun geweten hadden. De meesten wilden eigenlijk niet over het onderwerp uitweiden. Ze beperkten zich ertoe te vertellen dat ze hadden gehandeld op bevel van hun commandanten. “Je moet begrijpen dat een gedemobiliseerde geen schuld heeft, degene die schuld hebben zijn de commandanten die het plannen [...] Maar wat voor schuld kan een arme ziel hebben, die bevelen ontvangt”, vindt Jota Maria (30 jaar, FARC).

Voor veel respondenten vormde hun vertrek bij de gewapende groepering de symbolische vereffening van hun schuld aan de samenleving. De certificering van de CODA is voor hen het fysieke bewijsstuk daarvan. Ze hebben hiermee immers definitief een streep getrokken onder hun verleden. Een klein deel van de respondenten zag het (vrijwillig) meewerken aan operaties van leger en politie, als een vorm van schadeloosstelling aan de samenleving voor de schade die ze hadden aangericht. Bij de voormalig leden van de ELN bleek vaker de neiging te bestaan om hun daden ideologisch te (blijven) motiveren.

Een minderheid van de respondenten zei zich niet schuldig te voelen over hun verleden, omdat ze zichzelf als slachtoffer beschouwen. Carire (24 jaar, AUC) vluchtte als negenjarige met haar jongere broertjes van huis omdat ze door hun vader geslagen werden. Haar drie zussen waren vermoord. Ze namen op goed geluk de bus op zoek naar een oom in Llanos: “De buschauffeur nam ons gratis mee, en ik herinner me dat hij ons zelfs te eten gaf. Niemand in het dorp bleek onze oom te kennen. De mensen vroegen wie we waren en waar we vandaan kwamen. We zeiden niets omdat we bang waren dat ze ons weer naar huis zouden sturen. Een meneer, Don M.B., nam ons mee naar zijn boerderij, gaf ons te eten en liet ons daar wonen. Mijn broers moesten eten sjouwen voor het vee, en mij stopte hij in een groep die in training was. Zo begon ik mijn leven bij de autodefensas. [...] Ik vraag u: Aan wie moet ik vergeving vragen?”

De respondenten gaven wel blijk van veranderende gevoelens ten aanzien van het leed van slachtoffers. Oscar (23 jaar, FARC) kwam meerdere malen terug op het feit dat hij in Bogotá toevallig een begrafenis van dichtbij had gadeslagen. Het had diepe indruk op hem gemaakt. “...ik zag een hoop mensen de begraafplaats opgaan. Ze waren allen in het zwart gekleed. Het waren er veel, ze huilden. En je zag dat ze overal vandaan waren gekomen om de familie te omhelzen. Het zette me aan het denken dat ‘daar,’ bij de groep, een begrafenis hetzelfde was als het dumpen van vuilnis.”

Dergelijke observaties brengen langzame bewustwordingsprocessen op gang. Vooral na het verlaten van het programma komt dit proces in een stroomversnelling. De respondenten komen dan vaker in contact met medeburgers, en dus ook met slachtoffers. Ze gaan hierdoor hun oorlogshandelingen in een nieuw perspectief plaatsen. Manuel (23 jaar, FARC) bijvoorbeeld, vertrok zes jaar geleden uit de guerrilla. De eerste tijd na zijn toetreding tot het programma vertelde hij enthousiast over zijn verleden, alsof hij had deelgenomen aan heldhaftige oorlogsdaden. Tegenwoordig trilt zijn stem als hij erover vertellen moet, en schaamt hij zich bij de herinnering. Tijdens zijn leven als burger is hij gaan inzien dat zijn daden - doden, afpersen, ontvoeren - afkeurenswaardige misdaden zijn.

Daarnaast komt het regelmatig voor dat de gedemobiliseerden hun verleden gaan overdenken als ze tot een nieuwe levensfase toetreden. Vooral het ouderschap brengt nieuwe inzichten teweeg. Astrid (21 jaar, FARC) is het programma uit en is inmiddels moeder van twee kinderen. “Ik moest daar een aantal mensen bewaken. Eén mevrouw moest ik maanden bewaken. ... We moesten op hen passen, hen begeleiden naar de rivier, en hen te eten geven. Ik moest lachen om de vrouw die zo angstig was. Ontvoerden zijn als kinderen. Ze doen alles wat je zegt. Arme zielen, nu voel ik me er schuldig over, maar toen lachte ik ze uit.” De onderzoeksgroep kent meerdere personen (buiten de groep van respondenten) die na een aantal jaar sterke gevoelens van spijt kregen over hun daden in het verleden. Ze hadden de behoefte om op een bepaalde manier vergiffenis te vragen, en daarmee innerlijke rust te vinden.

Verzoening en genoegdoening

De thema's verzoening en genoegdoening bleken erg moeilijk te liggen bij de respondenten. Het aansnijden van deze thema's in interviews stuitte op verzet. Ook binnen de CRO's is er geen aandacht voor verzoening.

Met 19 respondenten werd gesproken over het thema genoegdoening. Ze waren allen van mening dat slachtoffers recht hebben op een vorm van genoegdoening. Maar voor zichzelf zagen ze daarin geen rol weggelegd. Slechts één respondent was van mening dat zijzelf een vorm van symbolische genoegdoening zou moeten realiseren. Alle 90 bleken zich overigens bewust te zijn van het feit dat ontheemden en slachtoffers van geweld minder overheidssteun kregen dan zijzelf. Desgevraagd gaven zij aan dit in principe geen goede situatie te vinden.

De gemeente Bogotá heeft een aanvullend programma voor de gedemobiliseerde strijders⁶⁷ ontwikkeld dat wordt gefinancierd door noodfondsen van de Europese Commissie, en dat naast het leveren van ondersteunende diensten, tracht het contact tussen bevolking en gedemobiliseerde strijders te bevorderen. In dit kader organiseerde de gemeente een verzoeningsbijeenkomst in het gemeentehuis, met deelname van slachtoffers, gedemobiliseerde strijders, en vertegenwoordigers van de gemeente en het maatschappelijk middenveld. Voor deze bijeenkomst werden drie van de respondenten uitgenodigd. Zij beschouwden de bijeenkomst vooral als een verplicht nummer. Van de groep van respondenten hebben 13 personen aangegeven dat ze eventueel ook bereid zouden zijn aan dergelijke bijeenkomsten deel te nemen. Voor zo ver ons bekend, werken de

kerken in Bogotá niet met de gedemobiliseerden aan het thema verzoening.

Medellín

In Medellín zijn de componenten verzoening en genoegdoening geïntegreerd in het centrale programma, dat wordt uitgevoerd door de gemeente zelf. Onderwerpen als solidariteit, schuld en verzoening komen aan bod in de wekelijkse workshops van de gedemobiliseerde strijders en tijdens de psychosociale begeleiding. Daarnaast heeft men een project voor slachtofferhulp (600 personen), bijeenkomsten met slachtoffers en daders, voorlichting (preventie) aan kinderen door voormalig strijders, zoekt men actief naar manieren om verdwijningen op te lossen, en maakt men muurschilderingen en monumenten. Op bescheiden schaal geven daders ondersteuning aan slachtoffers en zijn met geweld geconfisqueerde huizen teruggegeven.

Het Bisdom Medellín en de Pastoral Social Medellín werken elk op eigen wijze aan het thema verzoening. Het Bisdom werkt in een aantal arme wijken van Medellín zoals de *Comuna 13* en de *Comuna NorOriental*, met zowel daders als slachtoffers van geweld. De deelnemers aan het programma hoeven zich niet te identificeren als gedemobiliseerde, voormalig bendelid of slachtoffer. Verder begeleidt het Bisdom individueel gedemobiliseerde strijders onder andere bij het zoeken naar werk (onder begeleiding van de *Fundación Apoye*). De Pastoral Social heeft een programma voor jongeren die bij een gewelddadige groepering betrokken zijn geweest (inclusief gewone criminaliteit). Het programma voorziet erin dat deze jongeren eerst in het reine komen met zichzelf, daarna met hun familie. Tenslotte ontplooiën de jongeren activiteiten in hun eigen buurt en leggen zij contact met de buurtbewoners; dit wordt ervaren als een praktische vorm van verzoening.

Comisión Nacional de Reparación y Reconciliación⁶⁸

De Ley de Justicia y Paz voorzagt in de instelling van een 'Nationale Commissie voor Genoegdoening en Verzoening'. Deze commissie werd in de tweede helft van 2005 opgericht onder leiding van Eduardo Pizarro. De commissie telt 12 leden, waaronder zeven vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld. Na een moeizame opstartfase, verwacht de commissie in 2007 de concrete activiteiten te kunnen beginnen.

Eén van de doelstellingen van de commissie is het werken aan verzoening tussen slachtoffers en voor-

malig strijders, om eventuele nieuwe gewelddadigheden in het land tegen te gaan.

Het is nog niet duidelijk hoe de commissie exact invulling zal gaan geven aan deze doelstelling. De commissie zou de gedemobiliseerde strijders actief kunnen betrekken bij activiteiten met de samenleving in het algemeen, en met slachtoffers in het bijzonder.

⁶⁵ Interview met Carire (24 jaar, AUC).

⁶⁶ Voor een beschrijving van deze misdaden, zie hoofdstuk "Demobilisatie en Reintegratie in Colombia".

⁶⁷ Programa de Atención complementaria a la población reincoperada con presencia en Bogotá.

⁶⁸ CNRR: Nationale Commissie voor Genoegdoening en Verzoening.

Samenvatting

Een belangrijk speerpunt van de “Democratische Veiligheidspolitiek” van de regering Uribe Vélez vormt de individuele en collectieve demobilisatie van de illegale gewapende groepen AUC, FARC en ELN. In 2003 startte de regering onderhandelingen met de paramilitaire top van de AUC, hetgeen drie jaar later resulteerde in de collectieve demobilisatie van 31.689 paramilitaire manschappen.

Veel minder aandacht dan dit collectieve proces, kreeg het feit dat de regering Uribe ook middels individuele demobilisatie de gewapende groepen militair probeert te verzwakken. Tijdens de eerste regeerperiode van Uribe (2002 - 2006) verlieten 10.000 strijders op vrijwillige en individuele basis de guerrilla of paramilitairen om zich over te geven aan de autoriteiten.

De regering leek enigszins overvallen door dit succes. In 2003 werd in zeer korte tijd een programma voor deze individueel gedemobiliseerde strijders opgezet. Noodgedwongen onderging het individuele demobilisatie proces nog vele wijzigingen. Tot december 2005 woonde het overgrote deel van de deelnemers aan het programma in herbergen in Bogotá, met kost en inwoning. Vanaf 2006 wonen ze in zelfstandige woonruimte, en krijgen ze een uitkering. De meeste individueel gedemobiliseerde strijders kiezen ervoor om het programma in Bogotá te volgen. Ze hebben gedurende twee jaar recht op een uitkering, scholing, psychosociale begeleiding, en een som geld bij afronding van het programma te besteden aan een eigen woning of een eigen bedrijf. Na het opheffen van de herbergen in december 2005, kreeg een groep van ongeveer 1800 personen deze begeleiding via zogenaamde CROs (Centrum voor Oriëntatie en Mogelijkheden). De rest van de groep individueel gedemobiliseerde strijders (4000 personen) die nog in het programma zitten, krijgt thans naast de uitkering en de opleiding, geen verdere psychosociale begeleiding.

De vredesbeweging Pax Christi Nederland beschouwt het als een onvervreemdbaar recht van strijders om de

oorlog achter zich te laten en een vreedzaam bestaan op te bouwen. In vergelijking tot demobilisatieprogramma's elders in de wereld, investeert de Colombiaanse regering op grote schaal in de reïntegratie van de individueel gedemobiliseerde strijders. Dit werpt echter tegelijkertijd het morele dilemma op dat de steun aan de slachtoffers van het geweld niet in verhouding staat tot de genereuze steun aan de voormalig strijders.

Een tweede schaduwzijde betreft de component van straffeloosheid binnen het individuele demobilisatieprogramma. De tienduizend paramilitaire en guerrilla strijders werden toegelaten tot het programma omdat er geen aanklachten tegen hen liepen. Dat wil niet zeggen dat ze geen misdaden hebben begaan als gewapende strijder. Hiernaar wordt vrijwel geen actief onderzoek gedaan. Een derde, en misschien nog wel belangrijker bezwaar, is dat de individuele en collectieve demobilisatie niet plaatsvindt in de context van een algemeen vredesproces. Er is dus ook geen sprake van nationale verzoening. Dit verklaart voor een deel de terughoudendheid van het maatschappelijk middenveld en de kerken in Colombia om zich in te zetten voor het, in hun ogen, politiek en militair gemotiveerde demobilisatieproces.

Ondanks deze bezwaren behoeft het reïntegratie proces in Colombia, ons inziens, wel degelijk ondersteuning. De veiligheid van burgers is recentelijk aanzienlijk toegenomen. Naar men inschat hebben de demobilisatieprocessen de afgelopen drie jaar bijgedragen aan het voorkomen van enkele duizenden slachtoffers. Colombia kan zich bovendien geen mislukking van het reïntegratieproces permitteren. Dit zou immers in de nabije toekomst leiden tot een hoge recidive en grote maatschappelijke problemen. De actieve steun en betrokkenheid van de internationale gemeenschap en het Colombiaanse maatschappelijk middenveld is daarbij cruciaal. Zij kunnen de component van dialoog en verzoening inbrengen, zonder welke reïntegratie niet mogelijk is.

De reïntegratie van voormalige strijders is in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van Colombia zelf, en niet van de internationale gemeenschap. De ervaringen in Guatemala leren dat de reïntegratie van de voormalig strijders een gezamenlijke constructieve inspanning moet zijn van overheid, maatschappelijke

organisaties en kerken. Bovendien werd in Guatemala de reïntegratie op genereuze wijze politiek en financieel ondersteund door de internationale gemeenschap. In Colombia bestaat echter, bij zowel de overheid als bij het maatschappelijke middenveld, de neiging om het proces te beschouwen als een exclusieve overheidsaangelegenheid. Er is in Colombia bovendien nauwelijks sprake van internationale betrokkenheid bij het individuele proces. In 2005 verleende alleen Nederland financiële steun aan de reïntegratie van individueel gedemobiliseerde strijders.

We kunnen tot op heden alleen nog maar de contouren van het reïntegratieproces ontwaren. Uit het onderzoek blijkt dat de feitelijke reïntegratie pas begint op het moment dat de voormalige strijders het overheidsprogramma verlaten. Ongeveer 40% van de individueel gedemobiliseerde strijders kwam (zeer) recentelijk in deze moeilijke fase. Over de instroom van deze gedemobiliseerde strijders in de criminaliteit valt op dit moment dus nog weinig te zeggen. De bevindingen van het onderzoek geven echter aanleiding tot zorg over de toekomstperspectieven van het Colombiaanse reïntegratieproces.

Apathie en verveling

Kort na toetreding tot het overheidsprogramma zijn individueel gedemobiliseerde strijders - die op eigen initiatief de wapenen neerlegden - zeer gemotiveerd om aan hun toekomst te werken. Ze zijn gewend aan zware fysieke arbeid en (militaire) discipline, en willen het liefst direct aan de slag. Het programma blijkt echter vooral apathie in de hand te werken. In ruil voor de tweejarige overheidssteun moeten de individueel gedemobiliseerde strijders werken (met werkgeversverklaring) óf studeren. Ze gaan in de praktijk eigenlijk allemaal studeren, omdat ze geen baan kunnen vinden in het formele circuit. De studie neemt niet veel tijd in beslag. De opleidingen zijn vaak te theoretisch, en sluiten niet aan bij de achtergrond van de voormalig strijders. Uit desinteresse, en vooral bij gebrek aan verdere verplichtingen, slaat de verveling toe.

Inburgeren

Een deel van de gedemobiliseerde strijders gaat de verveling te lijf met stedelijk vermaak, en komt daarmee in de financiële problemen. De guerrilleros ontvingen nooit salaris, en hebben niet geleerd met geld om te gaan. Het leven in Bogotá biedt anonimiteit, en geeft de ex-strijders daarmee een gevoel van veiligheid. Anderzijds boezemt de miljoenenstad ook angst in. De individueel gedemobiliseerde strijders zijn voor 90% afkomstig van het platteland, en hebben geen ervaring met het stedelijk leven. Ze hebben

maanden nodig om zich letterlijk en figuurlijk te oriënteren en moeten zelfs de meest dagelijkse zaken aanleren, zoals de bus pakken, een geld automaat gebruiken en de omgangsvormen met medeburgers.

De gedemobiliseerde strijders voelen zich vaak, terecht of onterecht, gestigmatiseerd en afgewezen door de samenleving. Ze hebben het gevoel dat ze geen plaats hebben in de samenleving en dat ook eigenlijk niemand op hen zit te wachten. Op hun beurt veroorzaken ze met hun gedrag op straat (rondhangen, drinken en drugs gebruiken in het openbaar) soms problemen bij de buurtbewoners. Buiten de groep van familieleden en voormalig strijders om, onderhouden ze dan ook zelden sociale contacten. Hun gebrek aan verbondenheid met de samenleving blijkt verder uit het feit dat ze niet of nauwelijks actief zijn in kerkelijke, maatschappelijke of politieke organisaties. Het programma voorziet niet in de deelname aan buurtactiviteiten of wijkcomités. Zonder intensieve persoonlijke begeleiding (buddy), én handreikingen vanuit de samenleving, blijken voormalig strijders slecht in staat echt te aarden in de samenleving waarvan ze deel uit maken.

Psychosociale situatie

Het is niet verwonderlijk dat individueel gedemobiliseerde strijders veel sociale vaardigheden ontberen, en moeite hebben met het leggen van contacten. Ze komen over het algemeen psychisch beschadigd uit de strijd, én uit hun jeugd. In de omgang blijken ze vaak gesloten en wantrouwend te zijn, en opvliegend tot agressief gedrag te vertonen. De familiebanden die worden aangehaald na toetreding tot het programma hebben te lijden onder dit gedrag. De relatie met ouders, broers en zussen wordt vaak na verloop steeds oppervlakkiger. Ook vinden ze het moeilijk om met problemen binnen hun eigen gezin en in liefdesrelaties om te gaan. De liefde zoekt men opvallend vaak onder voormalige strijders, omdat 'je daaraan minder hebt uit te leggen'.

Het grootste deel van de respondenten bleek psychische en lichamelijke klachten te hebben. Ze leden onder slapeloosheid en/of verschillende vormen van depressie en paranoia. De lichamelijke klachten zijn het gevolg van verwondingen, zwaar lichamelijk werk, en onbehandelde ziektes. Bij de oppervlakkige medische keuring bij toetreding tot het programma, komen deze symptomen niet aan het licht. De voormalig strijders onderkennen tijdens het programma hun gezondheidsklachten zelden of nooit, en zijn al helemaal niet gewend om hulp te vragen. In de praktijk lopen de meeste ex-strijders dus met hun klachten door. Als de psychologen, verbonden aan het pro-

gramma, toch ernstige psychische problemen signaleren, kunnen zij deze personen niet doorsturen voor behandeling. De gangbare ziektekostenverzekering vergoedt geen psychiatrische zorg.

Opleiding en werk

Gedurende twee jaar houdt de individueel gedemobiliseerde strijder zich voornamelijk bezig met studeren. Er is geen goede persoonlijke studie- of beroepskeuze begeleiding. Men kiest vanwege de geringe vooropleiding veelal voor lagere en/of middelbare school opleiding. Wie het daarbij laat, komt feitelijk ongeschoold op de arbeidsmarkt. Degene die wel een vakopleiding kozen, namen daarbij zelden hun toekomstplannen of de mogelijkheden op de arbeidsmarkt in overweging. Doorslaggevend bleek vooral de prijs, de afstand tot het opleidingsinstituut, en de plaatsingsmogelijkheid. Bij de respondenten bestond zeer zelden een verband tussen de gevolgte opleiding en hun latere eigen bedrijfje of werk. Voor de vele individuele gedemobiliseerde strijders die in de agrarische sector aan de slag willen, zijn de scholingsmogelijkheden in Bogotá uitermate gering. Bijna de helft van de individueel gedemobiliseerde strijders keert terug naar het platteland, zonder een voor dit doel geschikte opleiding te hebben genoten.

De kwaliteit van de opleidingen is zeer wisselend. Deze moeilijke groep van voormalig strijders heeft onderwijs nodig dat afwisselend en praktijkgericht is, en de leerlingen individueel benaderd. De docenten moeten kennis hebben van hun achtergrond en hun taal - letterlijk en figuurlijk - spreken. De reguliere opleidingsinstellingen waar de gedemobiliseerde strijders zich nu inschrijven, kunnen dergelijk maatwerk niet bieden. Ook ontberen vrijwel alle opleidingen een stage of werkervaringsplaats. De werkloosheid onder laagopgeleiden in Colombia is hoog. Voor voormalig strijders zonder werk- en praktijkervaring is het dus moeilijk concurreren. Vooral omdat ze daarnaast ook nog de nodige sociale vaardigheden ontberen om als werknemer te functioneren.

De overdonderde wereld

Gedurende het overheidsprogramma leven de voormalig strijders in een cocon, waar de schelle realiteit maar in beperkte mate tot hen doordringt. Ze zijn zich ervan bewust, maar zijn niet bij machte om uit zichzelf de beschermde omgeving te verlaten. De echte reïntegratie komt dan ook pas op gang na afsluiting van het programma. Ze moeten dan op eigen kracht verder. In eerste instantie moeten ze leven van het startkapitaal dat het programma verschaft om een eigen bestaan op te bouwen. De eigen bedrijfjes slagen echter zelden of nooit. Degenen die een huis kochten

van het geld, deden uiteindelijk de meest duurzame investering. Ook de lichamelijke en psychische klachten, die tijdens het programma al sluimerden en waarvan nooit de diagnose werd gesteld, manifesteren zich juist in deze periode.

In deze fase zou de 'tutor' of buddy uitkomst kunnen bieden. Deze persoonlijke begeleider kan adviseren bij de studiekeuze, de opzet van een productief project, het vinden van werk, bij het voorkomen van financiële problemen, het contact met familie, begeleiden bij bezoek aan artsen en officiële instanties.

Verzoening

Gevoelens van schuld openbaren zich over het algemeen pas als het programma doorlopen is, en de voormalig strijders actief in de samenleving gaan participeren. Ze komen daarbij vaker in aanraking met medeburgers, en soms met slachtoffers van het geweld. Dit zet een bewustwordingsproces over hun eigen verleden in gang.

Voormalig strijders die nog in het programma zitten blijken nauwelijks bereid te praten over de thema's schuld, genoegdoening en verzoening. Als ze er al iets over zeggen, dan geven ze veelal aan dat zij de certificering van de CODA (juridische kwijtschelding van straf door het nationale Comité voor het Neerleggen van de Wapens) beschouwen als het bewijs dat zij de samenleving niets meer schuldig zijn. Binnen het programma wordt geen aandacht besteed aan de verzoening tussen voormalig strijders en slachtoffers van het geweld. Dit ondanks het feit dat de meeste individueel gedemobiliseerde strijders in Bogotá wonen in wijken waar ook veel ontheemden gevestigd zijn.

De gemeente Bogotá organiseerde een enkele ontmoetingssessie tussen voormalig strijders en slachtoffers, maar dit had geen structureel karakter. De maatschappelijke en kerkelijke organisaties in de hoofdstad werken niet aan dialoog (tussen voormalig strijders en medeburgers) en verzoening. Dit lijkt representatief voor de situatie op lokaal niveau in heel Colombia. Uitzondering hierop vormt de gemeente Medellín. Omdat het centrale overheidsprogramma werd gedecentraliseerd naar de gemeente, kon deze de dialoog en verzoening opnemen in haar gemeentelijk reïntegratieprogramma. Dit werk wordt versterkt door de verzoeningsactiviteiten van het aartsbisdom Medellín en Pastoral Social aldaar. Het is nog te vroeg om definitieve resultaten van dit lokale proces te melden, maar feit is dat de afgelopen drie jaar het geweld en de misdaad in Medellín sterk is afgenomen.

Aanbevelingen

Er bestaan helaas geen standaard concepten voor een succesvolle reïntegratie van voormalige strijders.

Duidelijk is wel dat een goede reïntegratie alleen kan plaatsvinden als het proces wordt gedragen door de samenleving als geheel. In Colombia is het reïntegratie proces echter voornamelijk een overheidsaangelegenheid.

De morele en politieke bezwaren die leven in de Colombiaanse samenleving tegen het demobilisatieproces, zouden een gezamenlijke aanpak van de reïntegratie van de voormalig strijders niet in de weg mogen staan. Verder zou een gedeeltelijke decentralisatie van het overheidsprogramma bij kunnen dragen aan een grotere betrokkenheid van de Colombiaanse samenleving bij het reïntegratieproces.

De individueel gedemobiliseerde strijders moeten al tijdens hun deelname aan het overheidsprogramma gestimuleerd worden uit hun cocon te kruipen en de samenleving tegemoet te treden. Ze hebben hierbij permanente persoonlijke begeleiding nodig. Dit principe dient zowel institutioneel als maatschappelijk gewaarborgd te worden voor alle voormalige strijders. Ook dient het onderwijs en de gezondheidszorg voor gedemobiliseerde strijders beter afgestemd te worden op hun behoeften, beperkingen en toekomstperspectief.

Het overheidsprogramma omvat geen enkele component van dialoog of verzoening. Deze omissie vormt een belangrijk obstakel voor de integratie van de voormalig strijders in de Colombiaanse samenleving. Op relatief eenvoudige wijze kunnen de voormalig strijders echter in contact gebracht worden met medeburgers. Deze persoonlijke contacten kunnen leiden tot dialoog met de gemeenschap als geheel, en - in een later stadium - tot verzoening met slachtoffers.

De reïntegratie van voormalige strijders is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid van Colombia zelf.

Maar met de politieke, technische en financiële ondersteuning van de internationale gemeenschap, zou het reïntegratieproces beter kunnen beklijven. Daarnaast heeft de internationale gemeenschap een belangrijke rol te vervullen in de monitoring van het reïntegratieproces, gericht op de voormalig strijders die het overheidsprogramma doorlopen hebben. Dit gebeurt nu alleen op beperkte schaal door de Colombiaanse missie van de OAS.

Aan de Colombiaanse samenleving

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

- De actieve betrokkenheid van overheid, maatschappelijke organisaties, kerken en bedrijfsleven is onontbeerlijk voor het welslagen van het integratieproces. Voorwaarde voor deze gezamenlijke inspanning is dat de verschillende sectoren elkaar de ruimte moeten geven om de eigen benadering toe te passen.
- De meer persoonlijke benadering van sommige kerken en maatschappelijke organisaties zou daarbij complementair kunnen zijn aan de meer zakelijke aanpak van de overheid. Het bedrijfsleven heeft vooral de maatschappelijke taak om stageplaatsen voor de gedemobiliseerde strijders te creëren, en hun expertise in te zetten bij de opzet van kleinschalige bedrijfjes door de voormalig strijders.

Persoonlijke begeleiding

- Binnen het overheidsprogramma, moeten alle voormalig strijders kunnen rekenen op een vaste begeleider, die psychosociale begeleiding geeft, huisbezoeken aflegt, en ondersteunt bij studiekeuze, beroepskeuze, en opzet van een eigen bedrijfje.
- Voor minderjarige gedemobiliseerde strijders dient het programma van de *hogares tutores* (pleeggezinnen) te worden versterkt.
- Complementair aan de begeleiding binnen het overheidsprogramma, hebben de voormalig strijders (vrijwillige) *tutors* of *buddies* nodig, die hun sociale vangnet vormen tijdens en ná het overheidsprogramma. Dergelijke begeleiders vormen een luisterend oor, leggen huisbezoeken af, helpen budgetteren, ondernemen culturele, maatschappelijke en sportieve activiteiten,

begeleiden de bezoeken aan instanties, en brengen de voormalig strijders in contact met medeburgers.

Integreren

- De vaak apathische houding van gedemobiliseerde strijders zou doorbroken kunnen worden door middel van een 'servicio social' (sociale dienstplicht) van enkele maanden. Door mee te draaien bij maatschappelijke en kerkelijke instellingen - werk met schoolkinderen, gehandicapten, bejaarden en ontheemden - komen ex-strijders in aanraking met kwetsbare groepen medeburgers én doen zij werkervaring op. Dergelijk traject vereist een soepele samenwerking tussen de ambtenaren van het overheidsprogramma en de betrokken maatschappelijke organisaties.

Verzoening

- De verzoening van de ex-strijder met zijn of haar eigen verleden en de familie, kan worden opgenomen in het psychosociale traject van het overheidsprogramma.
- De dialoog en verzoening met de gemeenschap en slachtoffers dient ingebed te worden in een maatschappelijk kader, en is dus bij uitstek een taak voor maatschappelijke en kerkelijke organisaties. Gedacht zou kunnen worden aan een persoonlijke spijtbetuiing van de voormalig strijders richting de samenleving, na het afsluiten van hun sociale dienstplicht. Dat kan door middel van een open brief, (anonieme) verklaringen in de lokale en regionale media, en gesprekken met leerlingen op lagere en middelbare scholen. Verder kunnen zij ook deelnemen aan de symbolische genoegdoening van slachtoffers.

Gezondheid

- De medische keuring van gedemobiliseerde strijders die toetreden tot het programma, dient te worden uitgebreid, met onder andere een uitgebreid bloedonderzoek en een psychologische keuring. Dit onderzoek zou halverwege het programma herhaald moeten worden.
- Om psychische aandoeningen zoals PTSS in de toekomst te voorkomen, zou de psychische zorg aan voormalig strijders vergoed moeten worden tot twee jaar na afronding van het programma.
- Alle deelnemers aan het programma zouden verplicht aan wekelijkse psychosociale bijeenkomsten moeten deelnemen. Deze zorg zou het karakter van een training kunnen krijgen, door de deelnemers praktische opdrachten te geven. Te denken valt aan opdrachten met familieleden,

buren, medestudenten op de opleiding, en lokale bestuurders.

Onderwijs

- De overheid zou onderwijsinstellingen kunnen (voor)selecteren die gespecialiseerd zijn in het geven van onderwijs aan deze doelgroep of soortgelijke groepen.
- Er moeten meer korte agrarische opleidingen worden opengesteld voor voormalig strijders die willen terugkeren naar het platteland.
- Het is van groot belang dat voormalig strijders werkervaring opdoen, vóórdat ze het overheidsprogramma afronden. Dit kan alleen als het Colombiaanse bedrijfsleven, organisaties en instellingen op grote schaal stageplaatsen beschikbaar stellen.
- De basiscursus (Modulo Inicial) die alle gedemobiliseerden bij toetreding tot het overheidsprogramma volgen, draagt bij tot de zelfredzaamheid van de gedemobiliseerde strijders. Deze cursus zou met een aantal maanden verlengd kunnen worden, en praktische componenten kunnen omvatten, als het oefenen van sollicitatiegesprekken en het afleggen van werkbezoeken aan bedrijven.

Decentralisatie

- De centrale overheid zou aan gemeenten, die willen werken aan reïntegratie op lokaal niveau, de contacten met de voormalig strijders in deze gemeenten moeten faciliteren.
- Verder zouden deze gemeenten de mogelijkheid moeten krijgen om de maatschappelijke en psychosociale component van het overheidsprogramma uit te voeren. Voorwaarde voor een dergelijke decentralisatie zou moeten zijn dat diverse maatschappelijke sectoren op lokaal niveau met de gemeente samenwerken.

Middenkader

- Het overheidsprogramma sluit onvoldoende aan bij de specifieke achtergrond van gedemobiliseerde strijders uit het middenkader van de illegale gewapende groepen. Voor deze groep zouden speciale maatregelen getroffen moeten worden, met name om hun persoonlijke veiligheid te kunnen waarborgen.

Aan de internationale gemeenschap

Internationale ondersteuning

- De internationale gemeenschap kan een zeer waardevolle bijdrage leveren aan het reïntegratieproces,

met name op thema's als verzoening en psychosociale ondersteuning.

- De internationale gemeenschap zou de begeleiding van (een deel van) de 4000 strijders die niet verbonden zijn aan een CRO, voor haar rekening kunnen nemen.
- Er kan gebruik gemaakt worden van de expertise van gemeenten en lokale organisaties uit voormalig conflictgebieden, zoals Centraal Amerika. Daarnaast kan de internationale politieke steun van gemeenten en lokale organisaties zeer nuttig zijn om de problematiek internationaal zichtbaar te maken en hiervoor steun te verwerven.

Monitoring van het reïntegratieproces

- De internationale monitoring van de reïntegratie zou kunnen worden versterkt door internationale organisaties zoals de VN. Hierbij zou een samenwerkingsverband kunnen worden aangegaan met bijvoorbeeld de OAS en de Nationale Commissie van Genoegdoening en Verzoening.

Verklarende woordenlijst

AUC	Autodefensas Unidas de Colombia; Nationale Paramilitaire Coalitie.	Guerrillero	Lid van een guerrilla groepering.
Basuco	Het residu van coca-pasta, dat voor drugs handelaren onbruikbaar is, en dat door voor al arme Colombianen gebruikt wordt als drug.	Hogares de Paz	Herbergen waar de gedemobiliseerden bij elkaar wonen en van waaruit ze worden begeleid. Bijna alle herbergen werden eind 2005 gesloten.
CNRR	Comisión Nacional de Reparación y Reconciliación Nationale Commissie voor Genoegdoening en Verzoening.	Hogar Tutor	Pleeggezinnen, waar een deel van de minderjarige gedemobiliseerde strijders worden geplaatst.
CODA	Comité Operativo para la Dejación de las Armas; Comité voor het Neerleggen van de Wapens.	ICBF	Instituto Colombiano de Bienestar Familiar; Colombiaanse instituut voor het Welzijn van de Familie; de Colombiaanse kindbescherming. Gedemobiliseerde minderjarigen worden aan hen overgedragen.
CRO	Centros de Referencia y Oportunidades; Centrum voor Oriëntatie en Mogelijkheden. Overheidskantoren die een aanspreekpunt vormen voor de gedemobiliseerden en van waaruit ze begeleiding krijgen.	Indultado	Een indultado verlaat niet vrijwillig de gewapend groepering, maar is gevangen genomen door de strijdkrachten. Tijdens de detentieperiode ontving de indultado amnestie van de Colombiaanse president.
CRS	Corriente de Renovación Socialista; Beweging van de Socialistische Renovatie. Guerrilla beweging/ politieke partij.	Junta Comunal	Buurtcomité
DAS	Departamento Administrativo de Seguridad; Binnenlandse Veiligheidsdienst.	M-19	Movimiento 19 de Abril; 19 April Beweging. Een guerrilla groepering die in 1990 amnestie accepteerde van de regering en werd gedemobiliseerd.
DDR	El Desarme, la Desmovilización y la Reintegración; Ontwapening Demobilisatie en Reïntegratie.	Módulo Inicial	Een 'inburgeringscursus' die de voormalig strijder volgen bij het toetreden van het overheidsprogramma.
Desmovilizado	Een persoon die individueel en vrijwillig zijn activiteiten voor één van de illegale gewapende groeperingen heeft gestaakt en die zichzelf heeft aangegeven bij de autoriteiten van de republiek.	OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
Desvinculado	Een minderjarige die bij één van de illegale gewapende groeperingen heeft gehoord. Wordt beschouwd als slachtoffer van het gewapende conflict en moet, wanneer gedemobiliseerd, opgenomen worden in het ICBF.	OIM	Internationale Organisatie voor Migratie.
ELN	Ejército de Liberación Nacional; Leger voor Nationale Bevrijding. De op één na grootste guerrilla groepering.	PTSS	Post Traumatisch Stress Syndroom
FARC	Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia; Revolutionaire Gewapende Strijders van Colombia. De grootste guerrilla groepering van Colombia.	Reincorporado	Een gedemobiliseerde met een certificaat van het CODA.
Fiscalía	Het Openbaar Ministerie. Zij doen onderzoek en strafrechtelijke vervolging.	Tutor (Buddy)	Persoonlijk begeleider van een gedemobiliseerde strijder, ten behoeve van de sociale integratie.

Colofon

Uitgave van Pax Christi Nederland, november 2006

in het Nederlands, Spaans en Engels

Adres

Postbus 19318
3501 DH UTRECHT
www.paxchristi.nl
paxchristi@paxchristi.nl

Oplage:

1500

Tekst

Pax Christi Nederland, Marianne Moor

Met medewerking van:

Simone Remijnse
Nikkie Wiegink

Co-readers

Alberto Casanova
Julián Guerrero
Andres Paz
Rodrigo Rojas
Hector Torres

ISBN

90 704 43007

Fotografie

Ronald de Hommel

Drukker

PlantijnCasparie

Vormgeving

RAAK Grafisch Ontwerp, Utrecht

Dit rapport werd financieel ondersteund door:

Cordaid
TMF

BEZOEKADRES
GODEBALDKWARTIER 74
3511 DZ UTRECHT

POSTADRES
POSTBUS 19318
3501 DH UTRECHT

T. 030 233 33 46
U. WWW.PAXCHRISTI.NL
E. PAXCHRISTI@PAXCHRISTI.NL